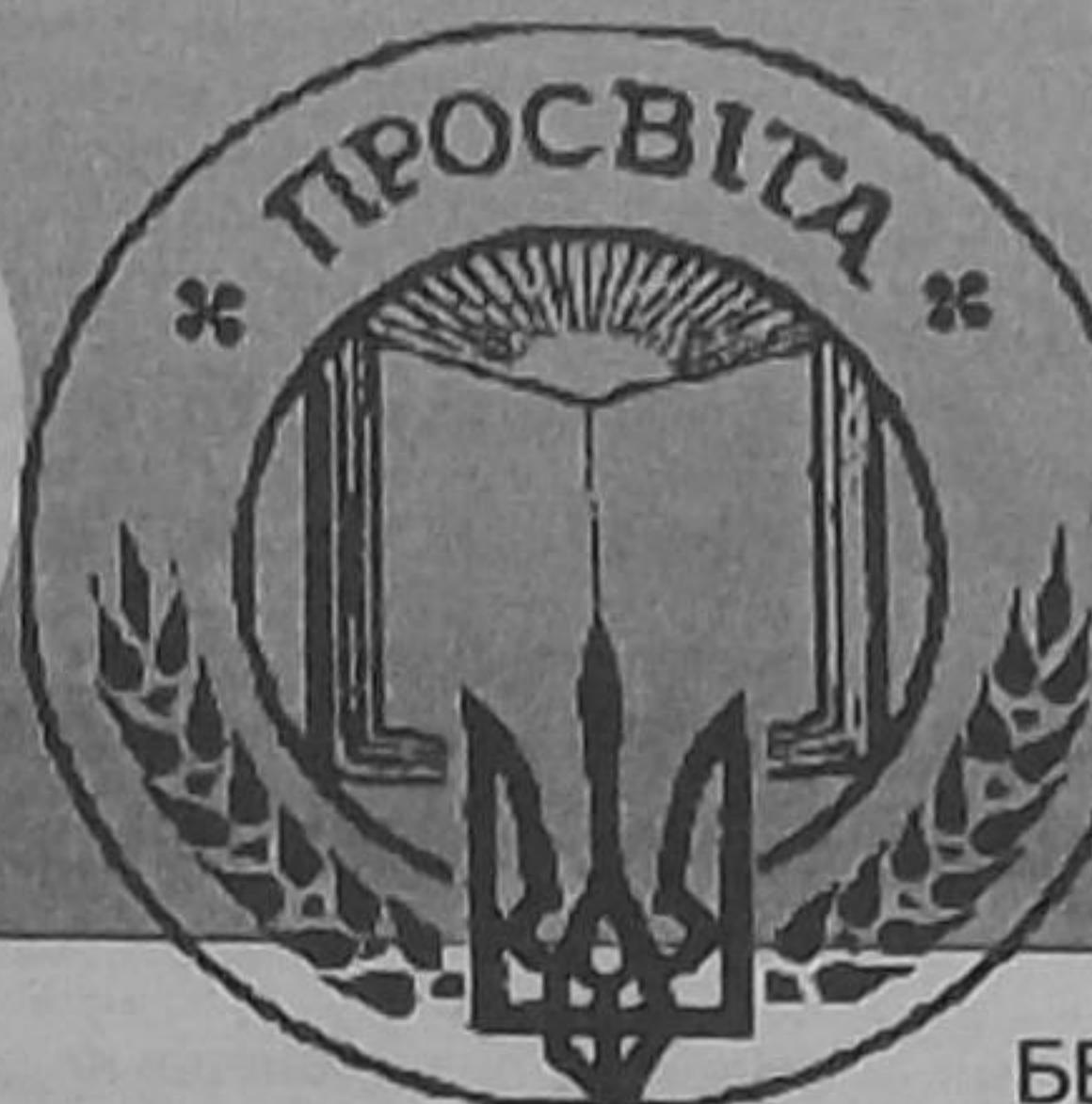

СЛОВО

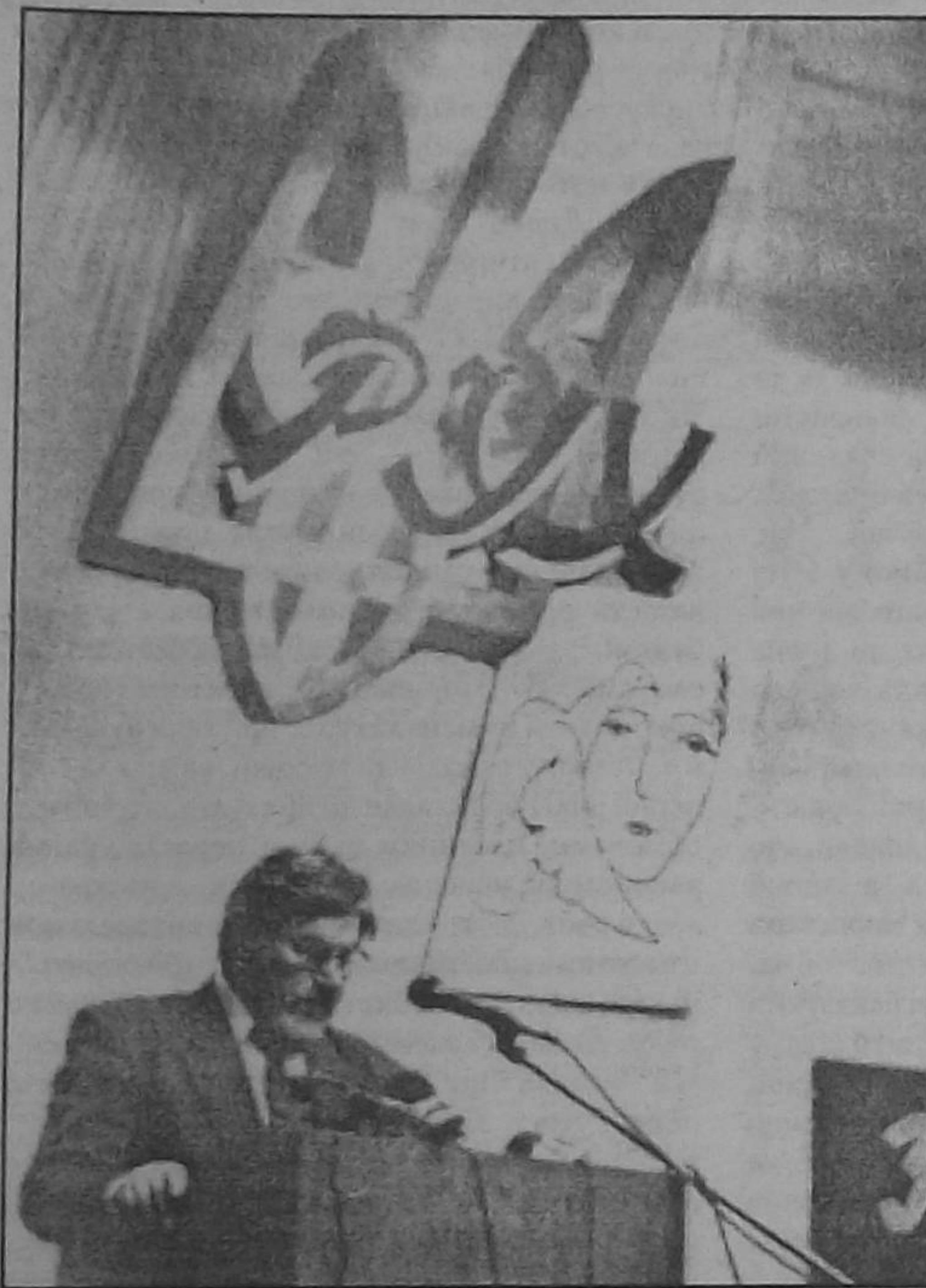
просвітське

БЕЗ МОВИ
НЕ МАЄ
ЖАУГІ!

БЕРЕЗЕНЬ, ЧИСЛО 3 (57), 1999 РІК

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ — НАД ГРУПОВІ

Виступ голови «Просвіти» Павла Мовчана на X надзвичайному з'їзді Руху

Будь-які об'єктивні передумови реалізуються чи не реалізуються через суб'єктивні дії політиків, що стають або ж не стають частиною іхніх інтересів. Мотивації суб'єктивних дій багатолітнього лідера партії НРУ добре відомі. І мені немає потреби на них зупинятися. Лише можу додати, що вони спричинилися до того, що національно-демократичні сили опинилися на політичному узбіччі. І все, що з нами відбувалося протягом останнього часу, відбувалося за законами узбіччя. Пострадянський космополітичний режим в Україні і пов'язані з ним олігархічні групи влади показали всю безперспективність розвитку держави, в якій відсутнє фундаментальне поняття — патріотизму.

Під дахом так званої реформаторської демагогії та відповідної фразеології вдовольнялися особисті, групові інтереси, що не могло не позначитись і на структурі партії, і на її лінії.

Реальні інтереси держави, а отже, народу, нації були втрачені, а функціонування державних інститутів напівфіктивне, ілюзорне, як був ілюзорним і політичний вплив партії в останні роки на суспільне життя в Україні.

Надзваданням уряду став збір податків, а не розвиток, піднесення промисловості, а в партії панував стиль димових заяв: димові шашки спалахували під час обговорення питання про МПА чи інших контраверсійних заяв з боку лівих. Ми не обговорювали того процесу, так званого переродження, і не діяли адекватно на те, як номенклатура, партійна, радянська, звільнившись від відповідальності та звітності, гаряче відстоюючи принципи «лібералізації» та «демократизації» в економіці задля власного збагачення, протягом короткого часового проміжку обікрали державу, розвалила всі найприбутковіші галузі. Ми не зреагували й на те, як ініціатори комсомольських проектів спільно з просунутим червоним директоратом під гаслами економічних перетворень фактично зробили Україну заложницею міжнародних лихварів. Доступ до основних ресурсів держави здобули невситим «хапуїни», які, звільнившись від диктату в зовнішній торгівлі за часів Звязільського, перейшли на облудні бартерні розрахунки, здобуваючи в процесі

приватизації цілі економічні плацдарми, а якщо хочете, то й регіони. Оце і весь здобуток пострадянських реформ.

Торгово-посередницькі та валютні операції стали головним інструментом в накопиченні так званого первісного капіталу, внаслідок якого ринок так і не став ринком, а перейшов на спекулятивну площину.

Що робила партія? Які її дії протягом цього часу? Боротьба з бідністю? Демагогічні вигуки: «Бандити тюреми... Кого посадили? Кого притягли до криміналу, наприклад, за гру на валютних курсах, яка триває і донині? Чи, може, були оприлюднені протести головою партії з приводу вибудуваних бортових пірамід ГКО або ОВДП? Чи, може, ви чули заяви його про маніпуляції бюджетними коштами, іноземними інвестиціями, до яких вдавалися тепер уже екс-прем'єри. А все, як відомо, призвело до тотальної дейндустріалізації України. Винуватці відомі. То чому ж сором'яливо замовчувалися іхні імена? І весь свій праведний всеспопелячий гнів ми обертали на мойсеєнків та мартинюків. Чому ми не казали про ту спекулятивну бюрократію, яка, набивши кишени доларами, кинулась до мандатів у ВР, до комітетів, до службових кресел... Не лише тому, що хочуть мати імунітет. Цей імунітет вони тепер прагнуть поширити на величезний часовий обшир — назавжди. Тому і сформовані нові партії під ніби ліву ідеологію, аби через три роки маніпулювати свідомістю виборця, підготувавши його під час виборчих перегонок. У чому полягали наші адекватні дії? Хто був названий поіменно? На наших очах створюються політичні холдинги, які продають Україну на верховноворадівському торжищі.

Раньше на посадах неспроможні керувати прихопленою власністю без державних важелів: ім потрібна виконавча влада, і вони в неї йдуть, сунуть валом, бо влада створює умови лише для самих себе, зберігаючи при цьому привілеї номенклатури і отримуючи величезні прибутки у вигляді хабарів, відсотків, розподілом заробленого або ж перерозподіленого.

Продовження на с. 2

ЗАЯВА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЩОДО ПОДІЙ В НРУ

м. Київ

Виникнення самостійної Української держави та взятий нею рішучий курс на ринкові реформи є заслугою та історичною перемогою українських національно-демократичних сил, 1989 року об'єднаних у Народний Рух України. Проте згодом цей могутній національно-патріотичний фронт було розколото і подібнено. Нині національно-демократичні політичні сили України представлена дванадцятьма партіями, між якими не склалося злагоди, порозуміння, узгодження дій. І нічого дивного та несподіваного немає в тому, що нині в Україні до влади на всіх її рівнях прийшли чиновники, для яких ідея побудови незалежної України була і залишається чужою, ім байдуже, що в економіці запанував криміналітет, а в політиці ініціативу перехопили ліві сили. Незалежність Української держави — в небезпеці!

Об'єктивно всі партії національно-патріотичної орієнтації дотримуються чотирьох основних політичних принципів: 1) відданість самостійності України; 2) активне протистояння комуністичній ідеології; 3) курс на інтенсивні ринкові реформи; 4) боротьба за українську національне відродження. Шо ж роз'єднало національно-патріотичні сили?

Об'єктивними причинами для політичного протистояння між партіями національно-демократичного спектру не існує. Їх роз'єднують суб'єктивні фактори: непомірні і нічим не вправдані амбіції деяких лідерів, переважання честолюбства над здоровим глуздом.

Приклади можуть бути знайдені в досвіді становлення партій та недавніх подій у Народному Руслані України, які страйкогли українське суспільство.

Нині важко віправдати тих політиків, хто, всупереч закликам провідних діячів національно-демократії, перетворив НРУ з могутньою організацією, що організаційно об'єднувала усіх національно-демократів, у політичну партію, яка неприховано прагнула невідправданого монополізму в національно-демократичній боротьбі, зазнаючи поразок через цю хибну позицію.

Ось кілька прикладів. Напередодні парламентських виборів 1994 року було утворено виборче об'єднання «Україна», а його учасники домовились узгодити своїх кандидатів у всіх виборчих округах. Керівництво Руху несподівано відступило від цієї домовленості і висунуло своїх кандидатів у всіх округах, поборюючи своїх же союзників, чим у багатьох випадках посприяло перемозі лівих.

Невмотивованою вдається нині і позиція фракції Руху у Верховній Раді XIII скликання, яка будь-якою ціною домагалася прийняття Закону про вибори, який за сьогоднішньою соціально-економічною ситуацією дав величезні переваги лівим силам.

Гріком розчаруванням для національно-патріотів стало зігнорування Рухом активних дій «Просвіти», КУІну, УПЦ КП задля об'єднання усіх національно-демократичних сил на парламентських виборах 1998 року. Тому ті процеси, які викликали протистояння здорових сил Руху і авторитарної верхівки, враженої бацилою «вождизму», є результатом процесу змін, відродження, перебудови і очищення у НРУ, залучення до партійної діяльності молодих сил, більшої довіри політикам нового покоління. Мало констатувати «Потрібні зміни», давно пора їх здійснювати, аби народ зрозумів і повірив: «Зміни йдуть!». Вони порятують Україну, якщо все це відбудуватиметься з метою попішенні діяльності Руху, задля відродження авторитету української національно-демократії, організаційного та ідейного об'єднання в Народному Руслані України всіх тих, хто вважає себе національно-патріотом та рухівцем з 1989 року.

Сподіваємося, що позачерговий з'їзд НРУ, який відбудувся 28 лютого цього року, його виважені рішення, спрямовані на змінення партійної єдності, дадуть поштовх до реального об'єднання політичних партій правого крила та справляти позитивний вплив на суспільно-політичну ситуацію в Україні напередодні президентських виборів.

Саме тому звертаємося до всіх національно-демократичних сил, просвітів України із закликом об'єднатися під гаслом оновленого Руху для підтримки єдиної узгодженої кандидатури на наступних виборах Президента України, а також забезпечення перемоги державницьких сил, здатних протистояти комуністичній ідеології, яка загрожує Україні.

ЯРОСПАВ КЕНДЗЬОР ЯК ДЗЕРКАЛО РОЗКОПУ РУХУ

Отож, Рух таки розкововся. Тільки піданий може радіти з того, що істотна національна сила в Україні, з якою більш-менш рахувалися, винесла ослаблення. Безперечно, політологи та історики Руху ще скажуть своє слово, час розвивати поименні акценти. Мене ж цікавить сьогоднішня позиція газети «Час», зафіксована в публікаціях її головного редактора Ярослава Кендзьора, що з'явилася протягом лютого на шапках видання, поканканого бути друкованим органом партії, а насправді, як виявилось, є приватною власністю. Як оголошено засобами масової інформації, чорновільський з'їзд 7 березня (не будемо торкатися його легітимності) прийняв постанову скасувати всі рішення Центрального проводу, починаючи з 20 лютого, — тобто з того часу, коли відкрито для громадськості пролунали голоси незгодних з позицією В. М. Чорновола та його оточення, в результаті чого і на основі Статуту прийнято ті самі рішення, навін і суть яких конспіраційно окреслені лише датами, а йдеться ж бо в них про зміну керівництва Руху.

Можливо, В. М. Чорновол уник би багатьох нарикань, аби дав належну одінку публікаціям свого головного редактора Я. Кендзьора, який вимін на І. Драча, Д. Павличка, Ю. Костенка та інших стільки бруду, що йому цілком можна присудити титул «Бузина «Часу». «Страшне перо не в гусака, а в...», отож, переглянемо рухівське видання.

Чільна стаття шостого числа газети «Час» (12—19 лютого ц. р.) вражає. Але чим? Ні, не надмірно провінційно-патетичною драматизованістю, не потутами на істину в останній інстанці, не залякуванням читача, ні його ж такта, читача, прикупами (все це вже було); сила цієї статті в особливому гатунку нахабства, яким проскунту все — від заголовка аж до авторського підпису: варто лише потрясти жовтим пилом партійної преси п'ятінадцятьрічної давності, як із його задушливих порошин утвориться такий собі лідуган — герой громадянської, ветеран тубчека в міпупому, а на той, «розвитого соціалізма» час, — юний ленінець, справжній партієць, каліфорнійський черв'як громадської пильної думки, караючий меч вільності, партійний костур політбюро... і т. д., і т. п., а в просторіччі — така собі газонбезпечна істота, яку воліли не читати... Оскільки ж підпис Ярослава Кендзьора під названою статтею скоріше збрійний, аніж дійсно авторський, то група, приховані за ним, у розрахунках «прилякати, притишити, прішантажувати, прикупити, приручити» «опозиціонерів», добряче «прокололася». І зробила це відразу, вже в преамбулі до статті, пізваний «Роздуми на задану тему» (ким, а головне — кому задану?).

Виявляється, «член Руху з 1989 р.», загартований у політичних протистояннях, зберігав півну полуду на своїх же очах аж до віборів '98, доки його не просвітив загартований КПРС ідеологічний вовк Леонід Кравчук: Рух хотіла зруйнувати заседини і засідання, застосовуючи усі інструменти на той час методи і способи боротьби. І, безперечно, є в Руху вороги й сьогодні. Та, Господи, хто ж цього не знає? Пам'ятати вся Україна дебати того ж таки Леоніда Кравчука з Іваном Драчом у проміжку ефірі і репліку останнього про те, що Кравчук якраз є «натхненником і організатором» отого намагання розколоти, сплююхти, очорнити Рух. Ті дні — вис історія. І оскільки ми вами — сідки й, то пам'ятати ї ті часи, коли Леонід Кравчук, всенародно обраний Президент, пропонував стівідраду Руху, але його простягнуту руку було відкинуто тими ж, хто влився в синтетичному авторові — Кендзьор, в тому допитливому репортажевінтерв'ю з Левівською «новою книгою», або, радше, в профспілкового діяча. Більше того, бессастережно оцінювати діяльність тих чи інших київських питомих рухівців Ярослав Кендзьор не має морального права, бо не був разом з ними, а належить до тих, що приєдналися до Руху пізніше, разом з В. М. Чорноволом. І жеста публіка-

ції — назвати опозиціонерів не до Руху, а до В. Чорновола. Оскільки в демократичній партійній роботі «священні корів» не буває, а рухівська історія це добре ілюструє — І. Драч поступився свого часу вимогам тогочасних опозиціонерів, — то й «опозиція Чорноволу» звучить не так крамольно, як «опозиція Рухові». Це автор передовиці добре розуміє, бо й мету має певну, і тему задану прицільно — не дискусія з опозицією, не противостояння їй, а намагання будь-якою ціною скомпрометувати, принизити, очорнити читай, політично знищити тих, хто бодай засміївся в непогрішливості «творця» партії.

Оскільки нинішні методи нинішніх професіоналів ще не оприлюднені (почекайте новогодній інтерв'ю), Я. Кендзьор послугується старими: брудні натяки на співпрацю з органами, заданість «з боку» дій тих чи інших політиків, — словом, читайте Кендзьора — це чітко засвітій підручник політичного стукацтва! Ось тільки мета компанії і кампанії добре прочитується: знищити, усунути особистісні персоналії Руху, не гребуючи ніжкими засобами. Рух без Драча, без Мовчана, без Зайдя, без Костенка, без Червонія, без тих — 20 чи 30 імен, за якими не лише політична біографія, написана в Русі й Рухом, але й справи його. «Зрадники», «гекачепісти», «заколотники», натяки на особливу валізку Марчука, велики гропі за відхід від Чорновола і нарешті (газета «Час» № 8, 26 лютого — 5 березня ц. р.) возведення «архіпастирем» газети Я. Кендзьором 30-ти відомих рухівців, депутатів Верховної Ради (з них — перша двадцять підручник партійного списку) у чин апостолів, які продали... ні, не Христа, а Чорновола... Ну, по-перше, кендзьорівський віртолітданий гнів дозволив йому застосувати ту образну фігуру, до якої мало б хто вдався навіть з компартійних атєїстів. А по-друге, — Юда таки, мабуть, був справді шляхетним чоловіком, бо, продавши, не вдався до обльовування своїх побратимів. Мав якийсь сором чи бодай

почуття відповідальності: цікаво, якими очима без п'яти хвилин народив Я. Кендзьор (згідно з рухівським партійним списком він прийде у Верховну Раду замість Д. Павличка, призначеного на дипломатичну роботу) подивився в очі тридцятого в його списку академіка Ігоря Юхновського, у якого він вчився як політик, будучи в Народній Раді, та, виявляється, якому не навчився... «Пишти тоді їй мене, — тридцять першим», — сказав у своєму інтерв'ю «Народний газеті» відомий діяч Руху Віталій Дончик. І додав: «Я ні з Костенком, ні з Чорноволом. Я в Русі».

Людей, котрі повторять цю фразу В. Г. Дончика, — не однічні, а тисячі. І заподівлівість новоспечених журналіста і редактора Я. Кендзьора переконає залишитися із більшістю, з тим переважною більшістю засновників Руху, яка навіть у цей складний для партії час не вдалася до прихinenня своїх колег, цінуячи їх як особистості. Час висунув на головні ролі в Народному Русі зразка 1989 року різних людей. І благословені тричі самовідданість Івана Драча та Івана Зайдя, запальництво Василя Червонія та Богдана Бойка, витримка Юрія Костенка та Ігоря Юхновського, які дали змогу людям повірити, що є серед них особистості, варти поваги, пошани, любові, адже саме вони довели, що українці — не безлика сіра маса, а гідний державності народ. Роль Вячеслава Чорновола в Русі — велика, помітна, достойна. Безперечно, це видатна особа, але, як показують останні події, не завжди здатна оцінити кожну особистість, яка поруч. Сам того не бажаючи, Ярослав Кендзьор видав головну свою помилку, за яку відповідальний не лише як людина, але і як рухівець, один із членів керівних органів партії. І якщо вже вдаватися до євангельських образів, то варто пам'ятати таку актуальну заповідь: «Не сотвори собі кумира». Певна частинка оточення В. Чорновола чимало додала до його «куміризації», авторитарності, солодкоголосо називаючи його

вождем, незамінним діячем, врешті, довівши це майже до: «Ми говоримо Рух, а думаємо Чорновіла», принизивши тим самим самодостатність цього політика і людини. Приклад? Та хоч би те, що не вистачило демократичності у шеф-редактора «Часу» В. Чорновола притримати свого послуживого головного редактора, надати слово на сторінках свого видання «опозиції», врешті, вести дискусію з нею якщо не ідеологічно, то бодай надати хоч би подобу витриманості, дозвованості отому потоку бруду, який заливає сторінки газети. Дивно, чому, читуючи драчівський, тридцять п'ятирічної давності «лєїнський» вірш, гнівні автори звижуваючи пробачують постановки 90-х років шатровської «лєїніанії» вірному «чорноволіцеві» О. Танюку? Чи то була обумовлена з Чорноволом конспірація? І взагалі — чи не далеко зайде рухівська верхівка, коли почне збуровувати, а потім грати на нижні почуттях людей, як-то заздрість, пімстливість, захланність? Неваже замість природного омоложення Руху ми будемо спостерігати маразматичні бої його (за словами В. Чорновола) номенклатури, і окрема таї номенклатури, що, перебуваючи в «третьому складі» та масовувши, вимріяла собі перші ролі і прокладає до них шляхи інтригами, обмовами, клеєнням щілком переслідуванням законом визначені, на зразок «русофоб», «юдофоб» і т. д.? Це ж, розрахунок «масовки» щілком правильний. У цій боротьбі постраждають особистості та імена першого ряду. Дивись, і засвітіть звільнена трибуна... Чи можна ще зупинитись, оглянувшись, повернутись лицем до лиця? Марні сподівання... А надто тоді, коли із-за кулю лунає щось на зразок: «Відмінити чи призупинити це дійство буде неможливо. Чому? Та тому, що час «Х» був призначений саме на цей період. Наказ виконано». Досить прозоро, як для засекречених виконавців наказів.

Грицько КУЛЬБАШНИЙ

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ — НАД ГРУПОВІ

Закінчення. Поч. на с. 1

І ніколи, ніколи загальна національна ідея не стануть для них керівниками. Ось чому українець-губернатор Засуха буде на Київщині московські церкви. Це інтернаціоналізм називоріт...

Триває практика національної політики в Україні вкрай скідлива і небезпечна, оскільки грунтуються на імпортній моделі (нешіл-стейт) і призводить до згубної деетнізації української державотворчої нації.

Тому і політичні рішення, які приймаються керівництвом держави, детермінуються чим завгодно — інтересами груп, політичними коледжами, лобістами, новорів окремого керівника, ширкуваннями іміджу, але не національними інтересами, не адекватною інформаційною модельлю реальних процесів, серед яких найнебезпечніший: реванш лівих сил.

Намагання влади виключити етнічну складову політики, заміні власної державної моделі на поєвропейсько-американським реаліям, неадекватно насушиним практичним та політичним потребам повнотущного національного розвитку... Скажіть, будь ласка, чи це стало предметом широкого обговорення в партії? Чи, може, в полізору нашого головного ідеолога В. Чор-

новола та Л. Танюка був процес відчуження правлячої верхівки від національно-культурного життя? Від чутів відповідні заяві, чи, може, ми щось чули від М. Косіва про перманентну кризу духовності в Україні? Адже світова культура та цивілізація ве вичерпуються тампаками та діроламами, бойовиками та шоу-бізнесом. Парадоксальним виглядає і висновок голови Комітету з питань культури під час обговорення Закону про гастроному діяльністю: Закон відхиляти... Ще в той час, коли що-то з України вимірюється мільйонами коштів, коли фактично ми інвестуємо чужу культуру, чужу поліграфію, чужу паперову індустрію, чужу літературу... Національна культура все більше позвачається таємством провінційності, загумінкуватості, відсовується все далі на узбіччя. Україна перетворилася в державу спекулятивного типу. Чого лише варти щорічні вимірювання коштів на масгільно-палівні матеріали; КПУ осідає на шахти і пірників, приносячи ці проблеми руки... Спекулюють всі і вся і на всьому, включно аж до проблеми російської мови чи висильницької українізації. Президент, так само як і культурні та гастро-терапевти, спричиняється до того, що Президент опинився на периферії інтересів різних груп, включно в релігійної, а не в їх центрі, де все могло б узгоджуватися з державною вимінчістю.

Зрештою, де наша політична стратегічна мета? Хто її сформулював?

Якщо ми говоримо про свій шлях, то цей він?

До інструментарію побудови держави відносять і економіка, і реформи, і лібералізація, і міжнародні кредити, і культура, і мова, і ідеологія. І вони повинні бути чистими, а не фіктивними, як поступово стає фіктивним Основний Закон.

Необхідно найближчим часом зильнитися від спекулятивної політики і логіки Гриньова-Табачника, аби перейти до мобілізуючої національної політики. Лише традиційна державницька інтереси зможуть нас захистити і на Півночі, і на Півдні, і на Заході. За відсутності загальноваціональної ідеї змінити систему влади в Україні неможливо.

Наши національні інтереси, геополітичні, духовні мусить переважати суму окремих групових, що поєднані в основу всіх партій як лівого, так і центрального спектру. Наслідувати російський алгоритм — це шлях до самогубства. Ми не маємо на це права. За таких умов наша партія є найперспективнішою. Реальні економіка, реальні національні інтереси, реальні перетворення, а не фіксія їх зможуть пробити Україну Україною. А без національного самоусвідомлення це неможливе. Це магістральна лінія нашого поступу.

Дмитро Павличко,
Юрій Огульчанський

12 лютого в Будинку письменників України відбулася святкова академія, з нагоди 10-ї річниці відродження в Україні передвісника Товариства «Просвіта» — Товариства української мови імені Т. Шевченка. Організаторами свята виступили Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Т. Шевченка, Спілка письменників України та Національна академія наук України.

Місце проведення заходу було обрано не випадково: саме в стінах письменницького осідку зароджувалися демократичні процеси, які у вісліді привели до відродження Української держави після вікового московсько-більшовицького панування. Тут народився ТУМ, що згодом повернув собі першісну назву «Просвіта», яка стала матір'ю новопосталих партій. Водночас із святковим настроєм просвіття бентежило принизливе становище українства на своїй землі, у своїй державі, де дотепер лиходії свої чужі і українську мову зневажають, і українці по-людськи жити не дають. Тому й захід мав більш прозаїчну, приземленішу назву: науково-практична конференція. Тема її красномовна: «Мовно-освітня

Медаль «Просвіти»
нагороджується Іван Засець

ситуація в Україні на порозі третього тисячоліття».

Ситуація ця, як засвідчили виступи багатьох учасників конференції, є більш аніж загрозлива. Інформаційний простір України віддано на поталу далеких і близьких сусідів, головно Росії. Хронічно зросійщеною залишається освіта в Україні. Нав'язується нам низькосортна чужинецька культура. За багатьма чинниками ситуація зупровадженням у державне життя державної — української мови є ще гіршою, аніж у часи панування комідеології. Тож на часі, чи, як мовиться, на порядку денного державного життя, — консолідація українства, повернення його утрачених упродовж кількох останніх років позицій, вироблення стратегії і тактики поступу до гідного громадянину вільної держави життя.

Тому й виступи учасників зібрання були наповнені конкретикою пропозицій задля зміни ситуації на краще.

Відкриваючи конференцію і вітаючи її учасників зі святом, голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка Павло Мовчан зазначив,

на думку Івана Драча, можна порівняти з «валютним коридором» для гривні, лише тут існує два інших, умовно кажучи, полюси: від лженауковця-академіка Петра Толочка до патріота-академіка Івана Дзюби. Тож слід впливати активніше на політичні партії в усьому їхньому спектрі — від крайньоправих до крайньолівих включно.

Не безкінечні плачі, а конкретні дії порятувату нашу справу, упевнений Іван Засець. Но мова — це меч боротьби за незалежність. Ліві зняли з себе всі стримуючі фактори, вони втілюють свої злочинні плани в законодавчих актах уже в самій Верховній Раді. А патріотам бракує наступальності.

Де діє «Просвіта», там є і парафія УПЦ Київського Патріархату, і навпаки, де зростають храми УПЦ КП, там є благодатне середовище для діяльності «Просвіти», — зазначив єпископ Даниїл — ректор Київської духовної академії, який передав учасникам конференції благословення Святішого Філарета.

Українську мову забороняли 173 рази, і якщо вона зуміла вистояти всі заборони, то це свідчить лише про її велику силу.

користь так званої «Донецько-Криво-різької автономії».

Про загрозливу для українства ситуацію на Харківщині вів мову голова області «Просвіти» Анатолій Кіндраненко.

Тривогою за майбутнє України були сповнені виступи добродіїв Юрія Огульчанського, членів Центрального правління Олександра Пономарєва, Юрія Гнаткевича, декана філологічного факультету Національного університету імені Т. Шевченка Михайла Насенка, голови Спілки письменників України Юрія Мушкетика та інших доповідачів. Пропозиції й зауваги їхні знайшли своє відображення у Зверненні Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка від 12 лютого 1999 року, в якому, зокрема, зазначено:

«...ми, учасники цього зібрання, звертаємося до Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів України з пропозицією надати мовно-освітній проблемі в Україні справді державний захист та підтримку, проголосивши державний курс на українське національне відродження. Адже майбутнє наших і ваших дітей, онуків та правнуків

НЕ БЕЗКІНЕЧНІ ПЛАЧІ, А КОНКРЕТНІ ДІЇ

зокрема, що така важлива дата, як десятиріччя відродження Товариства «Просвіта», на жаль, ще досі не осмислена як історична. Саме з Товариства української мови як попередника «Просвіти» почало формуватися те політичне ядро, яке привело Україну до незалежності. В організацію об'єднувалися люди, котрі розуміли, що вирішення мовного питання є рушійною і визначальною силою нашої подальшої долі. Без «Просвіти» не було б ні Руху, ні інших партій. Та, як не прикро констатувати, але незалежність скористалася ворожі її сили, тож національна революція триватиме доти, доки українці не матимуть справжньої української — своєї! — влади. Великі держави нині ведуть мову про свої національні інтереси, а нам і сам Бог велів. «Наш вектор європейський», — концентровано висловив просвітнянський лідер свої міркування про напрямок подальших дій, — і він національно означений. В Україні влада має бути українською, і ми додмагатимемося цього на всіх її рівнях!».

На святі, де «з журбою радість обнялися», установлено тих, хто стояв біля витоків Товариства «Просвіта», примножував його славу як громадської потуги, з якою рахуються і друзі, і недрути наші. За великій особистості внесок у розбудову та зміцнення Української держави, розвиток української культури, формування національної свідомості, утвердження української мови як державної та з нагоди 10-річчя відродження «Просвіти» Медаллю «Просвіти» було нагороджено першого голову Товариства української мови імені Т. Шевченка, народного депутата України Дмитра Павличка, одного із засновників ТУМу, народного депутата України Івана Засець, директора Інституту українознавства Національного університету імені Т. Шевченка Петра Кононенка, голову КУІНу Івана Драча, дипломом Всеукраїнського товариства «Просвіти» імені Т. Шевченка було вішановано активних просвітіян Юрія Огульчанського — відповідального секретаря ТУМу, Володимира Казмирука — одного із засновників ТУМу, Наталію Бондарчук — журналістку Українського радіо.

Лауреати просвітнянських відзнак виголосили слова вдячності і окреслили своє бачення шляхів вирішення наявних проблем.

Дмитро Павличко з гіркотою констатував, що ідея — «буде держава — буде й мова українська» — виявилася фальшивою. Фундаментальний пласт чиновництва не сприйняв української мови й культури. Чимало політичних партій відкинули мовне питання як, на їхню думку, другорядне. Звідси й корені всіх наших утрат. Тож слід активніше, згуртованіше діяти й вимагати від влади усіх рівнів дотримання основних законів держави, її зокрема тих, що стосуються державного статусу української мови.

Ситуацію, в якій опинилося українство,

Анатолій Погребний, Іван Драч,
Петро Кононенко

Це теза з виступу Петра Кононенка, який упевнений, що, діючи в конституційному полі України, можемо досягнути чимало: слід ставити перед чиновником питання про дотримання норм статті 10 Конституції України.

В Україні є мільйони громадян, які не погодяться з вторинним статусом української мови, за що змагають залітні птахи на кшталт «ворон», «чиків» чи «шульги», бо відомо, з чиого вони гнізда вилетили, — зірнізував голова Всеукраїнського педагогічного товариства імені Г. Ващенка Анатолій Погребний.

Убивчою була статистика, наведена заступником голови Донецької «Просвіти» Марією Олійник: у цьому всуціль зросійщеному краї тільки 134 школи із 1268 мають українськомовний статус, і у них навчається лише 4 відсотки дітей. Обласна рада надала офіційний статус російській мові в межах області; тут посилюються відцентрові тенденції на

залежить не тільки від вирішення економічних проблем, а й від тих визначальних цінностей, якими є наша мова, культура і духовність.

Ми звертаємося до всіх партій та громадських патріотичних організацій і рухів, до всіх, кому не байдужа доля України, хто працює і працює на її самостійність, із закликом скористатися досвідом усіх поколінь тієї еліти духу, що не терпіла ні розбрата, а ні роз'даності і жила за законами братерського единання, патріотизму, високих духовних вимірів в ім'я України, її завтрашнього дня».

Отже, учасники свята нововідроджені «Просвіти», підсумувавши здобутки й утрати на шляху державотворення, окреслили плани на майбутнє, в яке просвітіяни дивляться з надією. Але свято сьогоднішнє, як передднівок свят майбутніх, було б неповним без широких вітань друзів, яких було в цьому зали письменницького будинку чимало. Від імені національного фестивалю «Червона рута» вітали просвітіян квітами і ширими словами директор Тарас Мельник та лауреат фестивалю бард Едуард Драч. Свої музичні дарунки підготували просвітіяни заслужений народний ансамбль пісні і танцю «Дарничанка» (художній керівник Петро Андрійчук) та чоловічий хоровий ансамбль «Чумаки» (художній керівник Василь Триліс).

Запальну українську пісню зчаста підхоплювали і зал. І линуло шире: «Єднаймося, люба родино!».

Тож хай ці високі слова будуть напутними усім нам, щобі відродилася Україна — щасливою, вродливою, заможною... Змагаймо, аби щедрішими і вагомішим було житво наших майбутніх святкувань...

Володимир ГЕРМАН

Михаїло Павличко, Марія Олійник, Павло Мовчан

НЕМА НА СВІТІ УКРАЇНИ.

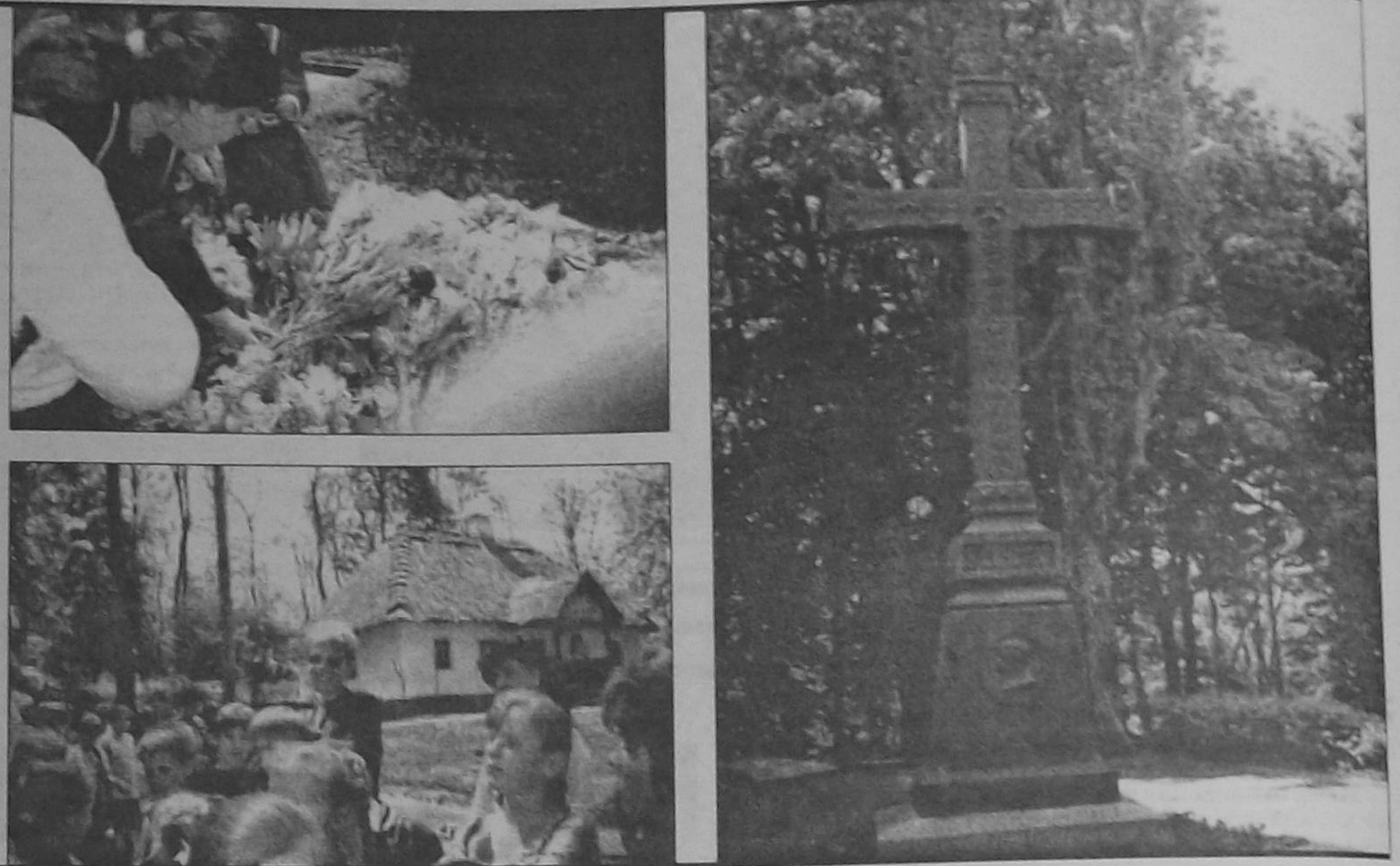
ТАРАСЕ...

Минає час. Ідуть віки,
піднявши з пилугою поли
свого вбрання; і тчуть зірки
на жупани й мережані подоли...
Цвіте журба і одцвітає.
Знов я чую дивний серця перегук.
А час минає і мина любов,
і не Кобзар співа, а чорний крук...
Ти не почуєш галасу на смітті —
«сучасність», попідтикану з оков.
Верба з журбою піdnімає віття,
і скаче кінь, весь зранений і збитий,
і плаче кінь — бо вже нема підков...
Тарасе, кінь цей — твій? Чи України??!
Його забили в кров твої кати...
Чи, може, тінь Великої Руїни?
Куди цей скаче кінь?!

О Боже! — в нікуди...

24 лютого 1999 року

Павлина,
учениця 6-го класу

ЧАС НИВУ ОРАТИ

З яким доробком підішла до свого 130-річчя «Просвіта», що носить високе ім'я Шевченка, в тому місті, де, здавалося б, усе і вся повинне бути пронизане його заповітними ідеями національного відродження й самовдосконалення? На превеликий жаль і сором не тільки канівців, але й усієї України, похвалитися нічим: у місті, де покояться прах великої просвітителя, громадська організація його імені була заснована лише якихось три роки назад.

Порівнямо: 3 і 130. Цілих 127 років знадобилося канівцям, щоб створити у Шевченковому місті громадську просвітницьку організацію. А що довго збиралися, то й надумали: створити не одну «Просвіту», а відразу дві — очевидно, для того, щоб надолужити прогляне.

Одна з них зареєструвалася як міська в березні 1996 року після довгих вагань і роздумів; друга — як місцева, місяцем пізніше, у квітні 1996 року. Перша виникла на хвилі національно-патріотичного емоційного піднесення, що охопило частину прогресивного й національно-свідомого населення після проголошення незалежності України; друга — як альтернатива, також на емоційній хвилі, але вже стресовий, за вказівкою центрального міського органу, очолюваного тодішнім мером міста Канева. Чому стресовий? І навіщо було створювати ще одну «Просвіту»? Можна було створити районну, оскільки міська на той час уже функціонувала. Але міських можновладців сільські об'єднання не цікавили. Вони їх лише використовували. Так, як використовуються голоси сільських виборців на користь антиукраїнської, антинаціональної ідеї.

Тепер влада хоче об'єднати ці дві організації. Наміри, може, й благі, але незаконні. Вихід із ситуації, що склалася, дуже простий: сільським осередкам на районній конференції треба створити районну організацію і в установленому законом порядку легалізувати її діяльність. Тим, хто живе в місті, просто подати заяву до вже законно діючої міської організації, голова якої учитель історії 2-ї школи Ярослав Іванович Стрипко, завдячуєчи титанічним зусиллям якого ведеться плідна робота в різноманітних сферах і напрямках.

Двері «Просвіти» відкріті для всіх, хто цього прагне. Скажу декілька слів про роботу міської організації, щоб ні в кого не виникало сумнівів щодо її діяльності.

Мета її створення цілком відповідає назві — просвітницька. Методи досягнення — живим словом і подвижницьким ділом переконувати людей у необхідності збереження рідної мови, культури, традицій, звичаїв, обрядів — цього невичерпного духовного джерела як необхідної умови відродження і піднесення етносу, нації, народу, збереження державної цілісності України. Слід кожному усвідомити, що без духовного об'єднання, основою якого є слово, мова ніколи не набуде справжнього економічного піднесення, можливого лише внаслідок спільних зусиль згуртованого народу.

Чи не тому місцева влада, що завжди прислужувала імперії, а не своєму народові, боялася «Просвіти»? Щоб ніколи не підняти з руїн Козацький некрополь у Каневі, де покояться невідомо де прах п'ятьох козацьких ватажків і гетьманів, козацький цвинтар у копишині столиці Війська Запорізького Трахтемирові, який і сам стерли з лиця землі, щоб позбавити нас пам'яті. Для цього в Тальному

перебудували на хлібзавод Святотроїцьку церкву, де її досі лежать останки Софії Потоцької, на честь якої створено парк в Умані. Зведені будинок на місці могили наказного гетьмана Івана Золотаренка в Корсуні. А на Драбівчині кілька місяців шевці виготовляли взуття із шкіри, котрою були обгорнені безцінні стародруки з церкви, пограбованої в 1933 році.

Саме тому невідоме ім'я бібліотекарки-підпільниці з нелегальної «Просвіти», страченої німцями, її обставини загибелі ще 70 членів цієї організації в Золотоноші в 1942 році. Тоді ж у Корсуні розстріляли невідомого й досі «націоналіста»... Пора повернутися лицем і до воїнів УПА, які однаково не хотіли ні фашизму, ні більшовизму — стали жертвами більшовицької пропаганди.

Можливо, багато хто пам'ятає історію з так званим «націоналістом», співманим у Межиріччі, що буцімто хотів здійснити «теракт» на Тарасовій горі, — не вірте цій облюдній брехні. Не інакше, брудна гра ЧК-НКВД... Шоб посісти розріт в українській нації, натравити українця на українця, розколоти моноліт. Сталінсько-беріївські посілаки в подібних справах були неперевершеними майстрами...

Ще кілька слів про саму діяльність і плани Канівської міської організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка. Це пошук і повернення народові імен видатних земляків і ушанування їхньої пам'яті (таких як всесвітньо відомий, але не в нас, філософ Памфіл Юркевич з Липляв, отець Яків Блонницький з містечка Орлівця (нині нікому не відомого), навіть тим, хто проживає тут, у районі, сільця), який потрапив в опалу за те, що «она грамматика в порядку и правила имеет сходство с древними славянскими грамматиками и правил в ней довольно число положено, но... все правила писаны самим древним и почти неупретаемым слогом и темным смыслом... и совсем невразумительны, из них многие... употребляемые в одной Малороссии»); пошуки дослідження історичних подій, фактів, пов'язаних з Канівчиною, з містом, наприклад, цікаві дослідження сімейних зв'язків гетьмана Дорошенка з Пушкіним через Наталю Гончарову, зв'язок Гоголя з графським родом Толстих; культурологічні походи по визначних місцях Канівщини (Бовани, Королівська криниця, Цегельня, таємничі «Городки») зі старшокласниками, з істориками і краєзнавцями (дані пошуків ляжуть в основу майбутніх екскурсійних маршрутів, книги про минуле Канева і т. п.); збирання фольклорного матеріалу — колядок, щедрівок, гайок; сприяння в підготовці й випуску Канівського енциклопедичного словника; проведення тематичних вечорів, дискусій різного напрямку, таких як «Топоніміка Канівщини і санскрит», «Видатний український педагог Ващенко».

Чимало задумок найрізноманітніших напрямків на перспективу. Тож приходьте до нас, включайтесь в працю, вносице свої ідеї, пропозиції, коригуйте напрямки діяльності, програми і ми всі разом запряжемося в плуг і будемо орати ниву.

Володимир ТИХОНОВ,
заступник голови Канівської міської організації
Всеукраїнського товариства «Просвіта»
імені Т. Шевченка

ДУХОВНІСТЬ І ДОБРОБУТ ПОЧИНАЮТЬСЯ З НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ

Враження про будь-яку країну складається в туриста від її духовного та економічного стану. Спробую привернути увагу читача до стану саме духовного, бо мешкаю в Каневі — духовній столиці України. Рідко хто з відвідувачів нашої держави залишить її межі, не побувавши на могилі Тараса Шевченка. Які ж враження повезе він, скажімо, до Джакарти, Мадрида чи Боготи?

Ще царський режим московської імперії прикладав до того, щоб максимально притлумити національну свідомість канівців. Організаторам перепоховання праху Великого Кобзаря довелося, за свідченнями учасників тих подій, вдаватися до послуг навколошніх населених пунктів, зокрема села Пекарів.

За часів УНР серед представників національно-визвольних змагань зародилася думка зробити Канів столицею всієї України, та московська окупація перекрісляла такі плани. Навпаки, було зроблено все, щоб приховати саму суть образу Тараса Шевченка. З цього послідно робили борця за долю трудящих усього світу, ледь не предтечу пролетарської революції. Задля нивелювання його постаті до Каневу були штучно притягнуті «за вуха» символи метрополії — могила Ленського, могила і бібліотека-музей Гайдара і, звичайно ж, пам'ятник Леніну при самому в'їзді до міста. Крім того, іменами окупантів та їхніх прислужників були названі майже всі майдани і навулиці міста. Так є і дотепер, на восьмому році незалежності.

Неодноразово я особисто, спершу як депутат міської ради, а потім як голова міської організації НРУ порушував клопотання перед місцевою владою про надання Каневу, як місту стародавньому, серцю всієї України, святыни для кожного українця світу, саме українського, національного обличчя. Та все даремно. Безрезультатними виявилися і звернення до Президента України.

Так усе залишилося й після останнього переображення місцевої влади. З десятирічного досвіду «демократичних», поки що, змагань можу впевнено сказати: не українська влада у Каневі, не українська воля у всій Україні. Адже що Канів як символ самостійного національного духу, що Одеський нафтотермінал як запорука економічної незалежності — речі для них чужі й навіть ворожі.

Чи повинно так бути завжди? Звичайно ж, ні! Триває повільне пробудження українців. Якщо це пробудження буде порушене чинниками зовнішніми чи внутрішніми, певний, знайдемо силу, аби зворотного процесу не допустити й утвердити таки власну державу. Великою мірою це залежатиме від результату виборів наступного Президента України. Він повинен бути, нарешті, справжнім українським патріотом, який би дбав передусім про гідність власній гідність нашої держави. З гідності починається духовність і добробут.

Володимир ПЕТРЕНКО,
голова Канівської міської організації
Народного Руху України

НЕМАС ДРУГОГО ДНІПРА

Фоторепортаж «Діти їдуть до Тараса» Л. Васильчук

ЧОГО Ж ВИ ЧВАНИТЕСЯ, ВИ! СИНИ СЕРДЕШНОЇ УКРАЙНИ!

Середа, 3 березня 1999 року. При відвертому фальшуванні (в залі були зареєстровані картки відсутніх депутатів) і пресингові з боку голови О. Ткаченко, 230 голосами протягнуто постанову про приєднання Верховної Ради до Міжпарламентської асамблеї (МПА) СНД.

Оточ, на ракунок голови Верховної Ради України Олександра Ткаченка, який постійно нарікає на українську державність і суверенітет, прибуло — загадаймо його виступи на ювілейному вечорі з нагоди сьомої річниці незалежності в палаці «Україна», у російській Держдумі, у лукашенківській Білорусі, постійні антинаціональні випадки при будь-якій нагоді і без нагоди тут, в Україні...

Либонь, саме за це вже 6 березня, в суботу, у тому ж таки палаці «Україна» при великій кількості грошової частини населення, дорогих бальних суконь і високого начальства (народ все це міг спостерігати в п'ятигодинній трансляції по УТ-1) спікера було проголошено щасливим володарем звання «Політичний ліч 1998 року». Правда, сам Олександр Ткаченко не захотів обтяжувати свої руки більш ніж трикілограмовою статуеткою, не довелось і нам пересвідчитись, чи отримав голова, як усі інші нагороджені, в дорунок стотисячний страховий поліс, косметику «Оріфлейм» та цілющий коньяк «Хенесіс», не почули на його честь російського щебету ведучих Назарової та Январьова (українською лунала реклама недоступних для носіїв цієї мови товарів), не виступив перед присутніми і сам політичний ліч, який давно вже визначив себе «не першим, але й не другим в Україні»...

Здається, зачеплений за живе, володар цього звання в минулому році Президент Л. Кучма намагався помститися: запросив усіх присутніх завітати на ювілей нагородженого, який мав відбутися в ресторані готелю «Національний» наступного дня...

Що ж, кожному своє: комусь національний біль, комусь — ресторан «Національний»...

Дивилися люди крізь вікно телевізора на це пишне шоу, на цей порад амбій, дорогу виставу, де плебейство греє шляхетність, на цей ярмарок суети і марнославства, на ці ігри розбещених дітей міжчася і безчася і не одному подумалося:

— Господи! Хоч би витримали нерви і хвалено українською терплячість в отомщиків, що оточили Україну наметовими містечками; в колгосников, що по три роки не отримували зарплат; шахтарів, серед яких шириться синдром самогубства; в потопельників Закарпаття, в чій будинки стукає нова повінь; у багатодітних матерів, яким усе важче нагодувати дітей; у нас, в людей, які повірили в те, що живуть у демократичній країні...

Один із них, хто задавав тон на святі «Людина року», пещений такий пан, з червоним «метеликом» на блій манішці, заявив, що «демократія закінчується там, де починаються нападки на демократію», а це свято, на його думку, і є виявом демократії... Ще хтось із солідних гостей

свята сказав, що тут, у цій залі, якраз і зібралися справжні еліти України, хоча елітним, а тому окремішнім, наче срій словоєвою серед згрої барвистих павичів, виглядав лише Анатолій Солов'яненко, який намагався щось сказати важливе для себе і для українців, та навряд чи був почутий. Навряд чи буде почута там, нагорі, і наша думка. Дарма говорити, що демократія — це передусім повага до людини. Або, простіше, — спосіб життя одних не повинен ображати інших. Або, ще простіше, — демонстрація багатства є не лише принизливою для народу бідою держави, але й свідчить про нищість і чванство багатів. Що елітність — це властивість не гамонця, а духу. Що елітою в Україні була, є і буде та невеличка когorta людей, суть яких — українськість. І заявлена вона не перебуванням на тій чи іншій державній посаді, — бо це, а надто в наші непевні часи, — минуше, а ставленням до народу, бо тільки він вічний. Втім, і номінанти, і лауреати її самі свідомі своєї минуності. Тому її запасалися страховими полісами по сто тисяч, — а бодай один відмовився на користь шахтарів чи постраждалих від повені... Ні, таки є ті, що відмовились. Один готувався до дня народження, а другий дотримувався своєї політичної лінії, сподіваючись, що доведений до відчая електорат оцінить, повірит, проголосує, а тоді, згодом, уже можна буде й отримати...

Була субота. Християни закінчували другий тиждень Великого Посту, уникнувши спокус і бучних веселощів. Євреї веселилися, святкуючи Пурим. Діти толочили срій розмоклий сніг, заскаючуючи в тіні, де він ховався від першого весняного сонця. Чоловіки роздумували над проблемою подарунка для жінок у знову воскресле свято 8-го березня: багаті боялися бути занадто марнотратними або занадто скрупними, а ті, що в безгрошіві, були ладні закласти душу в ім'я коханої дружини. Жінки поралися на кухні, зірко поглядаючи в екрани телевізорів, де пишна дама одягнувшись волала російський роман, демонструючи сукні ворстістю в 12 міністерських зарплат. «Еліта» щосили перекривляла Європу, швидко засвітши з усього, що її складає, назув новою грошовою одиницею — інтернаціонального євро.

Наче на глум, у фіналі затягли нової пісні президентського радника, де рефрено звучало «Україна». На сцені промайнуло дівча в українських строях...

А в цей самий час до справжньої — замученої, спрацьованої, сердешної України доліталі журнаві — вони мали повернутися у визначеній природою час: 9 березня. В день народження Шевченка.

Стара жита бабуся і маленька дівчинка з далекого села телевізор не дивилися — світла, як завжди, не було. Вони, еліта України, стояли в своєму дворі, на якому скоро проб'ється впертій спориш, раз по раз з надією піднімали до неба однаково ясні безгрешні очі, шукаючи в ньому терплячого українського Бога...

Любов ГОЛОТА

ЧОМУ ВІТАЛІЙ КАРПЕНКО НЕ СТАВ ШЕВЧЕНКІВСЬКИМ ЛАУРЕАТОМ

9 березня, в день 185-річчя Т. Г. Шевченка, в Музей його імені Президент Л. Д. Кучма вручив відзнаки цьогорічним лауреатам Державної премії імені Тараса Шевченка. Ми щиро приєднуємося до привітань на адресу нагороджених, — адже кожне із яких посідає неабияке місце в національній культурі. Однака не можемо бути байдужими до такого факту: ось уже кілька років номінація «Журналістика» не сягає фіналу конкурсу. Дивно як для держави, де останнє десятиріччя з'явилися сотні нових видань, десятки журналістських імен, утворилося поняття «четвертої влади» — журналістики. За тієї обставини, коли державна ідеологія у більшості видань фактично відсутня, державницька позиція часто-густо підміняється газетними виміслами та дешевою розкрутою скандалу чи «героя», кандидатура Віталія Карпенка, головного редактора чи не єдиного віцілого авторитетного українського видання «Вечірній Київ», найпотужнішого українського публіциста, журналіста, здатного не лише оперативно творити аналітичні, прицільні матеріали, а й організовувати державного масштабу і значення акцій, бачилася безпрограмною в своїй достойності.

Три книги публіцистики, що увібрали в себе хроніку найболючіших проблем росту нової України, здалися трьома кутами того заслуженого постаменту, на якій мав поставити Державний комітет добробок журналіста, дбайливо вибудувавши кут четвертий — справедливі рішення журн. Віталій Карпенко набрав 16 голосів при проходіннях 19. Кажуть, що народеп Валерія Заклунна (фракція КПУ), представлена в журні як народна артистка України, з полегшенням вигукнула: «Слава Богу!».

Що ж, ми живемо в країні, де ще нескоро, без марних пристрастей і політичних інтересів, буде оцінюватися добробок митця, письменника, а надто — журналіста. Та все ж живно було б, аби премію Тараса Шевченка не отримав журналіст, перейнятий шевченківським болем за Україну.

Дивно, а сталося: Віталій Карпенко, який не є служкою когось із українських березовських, недоглідливий перед владою, не отримує державних дотацій, не помічений серед тих прикомленіх і лисночих від ситості редакторів особливо «независимих видань» — не удостоєний премії, яку заслужив, як ніхто інший. Можна було б втішити Віталія Панасовича, розповівши йому таку історію: коли Ніні Матвієнко за радянських часів було відмовлено в присудженні звання «народної», на яке вона давно заслугувала, кажуть, уславлена співачка спокійно сказала: «Байдуже. Я — народна від народу, а не від чиновників». Віталій Карпенко, перефразуємо, — шевченківський від Шевченка, а не від кількох партійно заклопотаних членів журн. А ще — людина, безмежно віддана справі, не перейнята званнями та орденами.

На цьому можна було б поставити крапку, запевнивши читачів, що наступного року газета «Слово Просвіти» знову підтримає кандидатуру В. П. Карпенка на здобуття високої нагороди. Але... Муляє, «неначе цвяшок в сердце вбитий» отака ось думка: чи не з'являться серед лауреатів уже наступного року «лучші публіцисти» «Зеркала недели» чи «Фактов»? — кажуть, іх особливо цінують державні чиновники. Тарас Григорович, без сумізу, свого прізвища ім не дозволив би носити. Але ж премія — державна, а чиновники — не українські.

Л. Г.

СТУДЕНТСЬКА ШЕВЧЕНКІАНА

Виставку під такою назвою відкрито в день народження Великого Кобзаря у виставковій залі Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка. На ній представлено роботи студентів Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

Як відзначив голова Товариства «Просвіта», звертаючись з напутнimi словами до студентів (а саме вони переважали цього дня серед гостей централі «Просвіти»), виставляються тут роботи різних обдаровань, але всі вони позначені яскравим талантом, нахненім генієм Поета. Постать Шевченка — небудення в історії України. Раніше владі видільно було трактувати Шевченка спрощено, як мужика в «папасі», хоча він є передусім інтелектуалом-енциклопедистом. Нині теж, виявляється, є немало «претендентів» на роль Кобзаря, яким, на жаль, не дано осягнути його велич. Шевченко, образно кажучи, — ціла національна програма. Йому належать слова, що Україна повинна мати свого Вашингтона «з новим і праведним законом». Себто слід розраховувати передусім на власні сили. Ми ще прийдемо до Шевченка, бо без нього немислима Україна завтра.

Щодо юніх талантів, то кожен по-своєму оригінально підійшов до трактування образу українського генія та його геніальних творів, використовуючи різні технічні мальтірські засоби. Роботи, виконані олією, тушшю, гуашшю, акварелі, офорти, ліногравюри, аплікації, — ось далеко не весь мистецький арсенал, що в руках умільців-початківців творить справжні дива. Багато з них заслужили уже професіональний почерк — у країному розумінні цього слова. Запам'ятаймо ці імена: Богдан Купія, Наталя Сидорова, Ігор Тимченко, Юлія Більчук, Людмила Овчар, Марина Шилофост, Ярослава Лебедєва, Андрій Щур, Дмитро Никифорук, Світлані Конощук, Людмила Кузьменко, Марина Карпленко, Наталя Сорочинська.

Хочеться вірти, що на життєвих перехрестях нахнення не покидатиме цих талановитих дітей, і з їхніми новими оригінальними роботами поціновувачі прекрасного зустрінуться ще не раз.

В. Г.

ЕТНІЧНІ УКРАЇНЦІ ІЗМАЇЛА ПОТРЕБУЮТЬ ДОПОМОГИ

В Ізмаїлі осередок Товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка функціонує з 1989 року. Його перший голова — відомий діяч культури Придунайського краю, поет-патріот Михайло Василюк. Після трагічної загибелі Михайла Денисовича «Просвіту» очолив Володимир Кобілінський. Тепер голова «Просвіти» — завідувач кафедри французької мови ІДПУ Михайло Панько. Найкращими активістами «Просвіти» є В. Шевченко, О. Ковальчук, Є. Балема, Л. Недільчук, М. Перепелкін, Г. Ткаченко, Т. Кібако, Л. Гринь, В. Скрипка...

У 1989 році прийнятий Закон про мови в УРСР. Тому одним із головних напрямків роботи просвітії було утвердження української мови в нашому районі, популяризація української літератури, особливо творів письменників Придунайського краю. Просвітіни допомагають державним установам у вивченні і запровадженні української мови, проводять уроки української мови і поезії, виявляють і підтримують молоді таланти, готують збірки іхніх поезій, багато років видають сторінку «Рідне слово» в газеті «Придунайські вісти». По радіо звучала українською мовою передача «Придунай журавлинний», по телебаченню — передача «За круглим столом». У військових частинах просвітіни вели курс рідної мови, розучували з військовими українські пісні та марші, проводили бесіди про релігійні свята, народні традиції тощо.

Після проголошення незалежності України в 1991 році і прийняття Конституції в 1996 році Товариство продовжує просвітницьку роботу, відстоює права людини, конституційні права українців. Великий опір викликає втілення в життя 10-ї статті Конституції, утвердження української мови як державної.

Однією із основних ознак народу, державності є національна українська мова. Вживання на державному рівні мови іншої держави — ознака колоніальності. Тому Товариство «Просвіта» приділяє велику увагу утвердженню

державної української мови у всіх галузях суспільного життя.

Як і інші держави, Україна багатонаціональна. Наша Конституція гарантує рівні права всім громадянам, незалежно від національної належності. Національні меншини мають всі умови для розвитку своїх культур, отримують підтримку від своїх етнічних держав. В Ізмаїлі діють осередки румунської, болгарської, польської, німецької, вірменської, ромської та інших культур. Найчисленніша національна меншина в нашему місті — російська. Етнічні росіяни мають свій осередок російської культури «Русь», видають свою газету, підтримують тісні з'язки з Російською Федерацією.

Як правило, європейські держави багатонаціональні, але мають одну державну мову, мову корінного народу, яка відображає назву держави: італійську — в Італії, румунську — в Румунії... У Російській Федерації, де близько 200 національностей, теж одна державна мова — російська. За підтримкою деяких російських впливових політиків дехто із представників російської діаспори в Україні намагається надати цій мові в Україні статусу офіційної, що суперечить Конституції нашої держави. Це — неповага до українського народу, посягання на незалежність і державність України. Як у всіх країнах Європи, в Україні має бути одна державна мова — українська.

Недавно в Ізмаїлі відбувся міжнародний семінар на тему «Дунай — путь к осознанні європейської культурної ідентичності». Було дано високу оцінку і законам України стосовно національних меншин, і умовам та засобам їх втілення у життя. У листопаді минулого року відбувся третій Міжнародний фестиваль ромської культури (у ціян Ізмаїла є і своя школа).

Питання національних меншин вирішується. Допомоги потребують етнічні українці Ізмаїла. Лише в нашему місті немає жодної української школи, нечисленні українські класи ледь животні, у деяких школах об'єднуються, бракує підручників, навчального

приладдя. Жодного українського дитячого садка! Радіо і телебачення працюють переважно російською мовою. Нема Української церкви.

Здавалось, у незалежній державі про свою корінну націю передусім мають дбати держава, парламент, уряд і міська влада. Проте дбають тільки про всіх інших, а корінне населення міста Ізмаїла — етнічні українці безправні, приижені.

У 1940 році, коли в Придунайському краї була встановлена радянська влада, українці в нашему місті становили переважну більшість. За перемогу в Другій світовій війні найбільшу ціну заплатили теж українці. Почитаймо уважно «Книгу Пам'яті України», том 5, Ізмаїльський район (Одеса: Аспект, 1994): із 522 загиблих уродженців м. Ізмаїла 317 українців (61 відсоток), 179 — росіян (32 відсотки), 22 евреї (4 відсотки), 3 молдаванина, 1 болгарин.

За радянською статистикою, 1989 року в Ізмаїлі українців було вже 32 відсотки, росіян — 51 відсоток, болгарів — 9 відсотків, молдаванів — 4 відсотки. Через які потрясіння пройшов наш Придунайський край, що українців зменшилось удвічі? Війни, арешти, розстріли, депортaciї, голодомори, концтабори, тюрем... зробили свою чорну справу.

Була надія на незалежну Україну. Але при владі в центрі й на місцях залишилася переважно стара або перефарбована комуністична партноменклатура, яка й довела державу до зубожиння. І найбільше постраждало корінне населення. Україна в біді і потребує допомоги.

Обов'язок Товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка зтуртувати національно-демократичні сили для розбудови справді незалежної, соборної, правової, демократичної Української держави.

Аглай ЛЕБЕДЕНКО,
секретар Товариства «Просвіта»
імені Т. Шевченка м. Ізмаїла

ПОЛТАВСЬКА «ПРОСВІТА» СТАРША НА ДЕСЯТЬ РОКІВ, АНІЖ ДОСІ ВВАЖАЛОСЯ?

Шановна редакція!

Щиро перепрошую за втручання. До цього спонукала стаття у «Слові Просвіти» (Ч. 7 (49), 1998) «Від клубу однодумців до політичної сили». В ній зазначено, що Полтавській «Просвіті» 1998 року виповнюється 80 років.

За фахом я історик, референт Волинської обласної «Просвіти». Ці два заняття поєднались у мої наукові праці «Луцька повітова «Просвіта». Дослідючи історію Луцької узагалі Волинської «Просвіти», випадково натрапила на інформацію, що стосується діяльності Полтавського Товариства. На жаль, своєчасно не звернула уваги на неї. Але тепер хочу запевнити усіх як історик, що Товариству цьому як мінімум 90 років, адже не завжди час юридичного оформлення тієї чи іншої інституції є початком відліку її діяльності. Так-от, «Просвіта» в Полтаві діяла ще у 1909 році. Єдиний документ, що є в мене під руками і підтверджує мої слова, — книга відомого волинського просвітителя Івана Власовського «Луцька Просвіта» видана до 10-річчя діяльності Товариства у Луцьку. Ось її вихідні дані: видавництво «Просвіта», Львів, 1928 рік. Там же є і цитата: «Вже у 1909 р. російський Сенат відкінув скаргу засновників Товариства («Просвіта» — М. Ф.) в Полтаві на незатвердження їхнього статуту на тій підставі, що мета Товариства, на думку Сенату, «криє в собі сепаратистичні змагання й може привести до небезпечних наслідків».

Не довіряти Івану Власовському немає жодних підстав. Окрім того, що він є відомим церковним, громадським діячем і богословом-науковцем, саме у 1908—1918 роках він працював у гімназіях Полтавщини. І знаючи його як активного просвітителя у Луцьку з 1919 року, можна припустити, що він був і в числі тих, хто засновував «Просвіту» у Полтаві.

Сподіваюся, що це повідомлення спонукає когось із просвітіян до детальнішого дослідження історії діяльності Полтавської «Просвіти» і мої слова підтверджують.

Мирослава ФІЛІПОВИЧ,
м. Луцьк

НА НАРОДНИХ ТРАДИЦІЯХ

Товариство «Просвіта» на Козівщині виникло давно: перший осередок створений у 1870 році в селі Денисів, а в Козові — 12 вересня 1900-го. Згодом з явились осередки в усіх селах і навіть на хуторах. Організаторами і головами чitalень «Просвіти» були священики, учителі і найсвідоміші селяни: отець Остап Вітошинський — громадський діяч, організатор і диригент першого в Галичині знаменитого селянського хору; Іванна Блажкевич — письменниця, громадська діячка; Тимотій Старух — селянин, депутат австрійського парламенту, політичний діяч; Павло Думка — народний поет, друг І. Франка, посол галицького сейму; священик Ксеноніт Сосенко та багато інших. Читальні будувались силами і коштом селян. Тут діяли молодіжні спортивні гуртки «Січ», «Луг», «Сокіл» та національно-патріотичний «Пласт», драматичні й хорові гуртки, оркестри, бібліотеки, кредитові спілки і спілки взаємодопомоги. Просвітіни вели пропаганду тверезого способу життя і витісняли з сіл корчмарів і лихварів. Кожний свідомий селянин вважав за честь бути членом «Просвіти». Польська влада переслідувала осередки, влаштовувала так звані пайдифікації в 30-х роках: каральні загони арештовували і жорстоко били найактивніших просвітін, розгромили читальні, понищили майно селян.

А «візвозителі» зі Сходу взагалі заборонили діяльність «Просвіти» й інших національних об'єднань, найактивніших діячів заарештували і бағатьох знищили. Проте «Просвіта» зробила багато: піднесла національний дух, культуру і освіту народу, виховала патріотів, які стали січовими

стрільцями, вояками УГА, членами ОУН, повстанцями в УПА.

5 лютого 1989 року в містечку Козова створено осередок Товариства української мови, до якого вступило того ж дня 24 особи. Головою і організатором став Дмитро Федик, учитель української мови і літератури. Згодом, незважаючи на протидію районному КПУ, керівників установ, підприємств та колгоспів, виникли осередки скрізь у районі. Перший осередок у Козові називали «кубком націоналізму», а голову — неприхованим націоналістом. Люди горнулися до Товариства, приходили на засідання, щоб послухати лекції з правдивої історії України.

У грудні 1989 року на основі районного об'єднання ГУМу виник осередок Народного Руху. Того ж року зібрано понад 3 тисячі підписів з вимогою до Верховної Ради визнати українську мову державною. До ще акції включились тисячі людей з усієї України — і Верховна Рада УРСР прийняла Закон про мови, згідно з яким українська мова визнана державною.

Перед організацією постало завдання об'єднати якнайбільше людей, захопити їх якоюсь загальною справою, щоб пробудити почуття національної гідності, позбавити страху перед владою. Такою справою стало спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку в центрі Козової. Почалася ця кампанія ще в 1989 році. Урочисте відкриття монумента відбулося 23 травня 1993-го. Автором його є Іван Сонядло, колишній учень СШ № 2, а тепер відомий скульптор.

27 грудня 1989 року районне об'єднання ГУМу висунуло аж 19 кандидатів у депутати,

а було нас тоді 74 члени. Обрані депутатами до Верховної Ради УРСР: К. Завадська, 4 — до обласної, інші до районної, селищної і сільської рад. Два кандидати не були обрані.

У 1991 році Товариству української мови повернуто давню назву — Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка. «Просвіта» провела районний форум інтелігенції. З дозволідом про терністий шлях письменників, учених, діячів науки і культури виступив Д. Федик. Прийнято звернення до інтелігенції і всіх жителів району працювати для розбудови Української держави.

28 червня 1992 року з ініціативи голови районної організації «Просвіти» і під його керівництвом проведено перше в області свято 50-річчя УПА. Д. Федик тоді працював першим заступником представника Президента в районі. Такі ж святкування проводено в усіх селах району; відбулися зустрічі жителів сіл і школярів з учасниками визвольної боротьби, читальні конференції, фотовиставки. Цього ж року секретар правління районного об'єднання «Просвіти» М. Баран організував «Молоду Просвіту» в усіх школах району, склав для неї статут і програму.

До 1994 року організовано осередки «Просвіти» в усіх селах району.

Від початку заснування Товариства в районі проводилися національно-просвітницька робота: читання лекцій, вечори, присвячені видатним людям, публікації пресі, видання окремих книжок з минулого рідного краю і т. п. Заслаговують широю похвалою за самовіддану працю серед населення члени «Просвіти»: доброї пам'яті Григорій Сім'я і Петро Баран,

а також Марія Сушник, Дарія П'ятківська, Богдан Савак, Володимир Хома, Володимир Шкільний, Ганна Липна, Ядвіга Федик, Даниїл Винницька та ін. Велику роботу з національного виховання молодого покоління проводить «Молода Просвіта» у школах району, якою керує методист відділу освіти Марія Маркус. Молоді просвітні проводять цікаві заходи щодо вітання пам'яті видатних діячів України, відзначення національних дат. Очолюють що роботу досвідчені учителі і вихователі.

Ось короткий перелік тієї роботи, яку провело районне об'єднання за 10 років своєї діяльності. Воно має авторитет і популярність у населенні Козової району

АКЦІЯ «ПЕРЕДАЙМО НАЩАДКАМ НАШ СКАРБ – РІДНУ МОВУ»

У Східноукраїнському
державному університеті

ведеться наполеглива і послідовна робота щодо впровадження української мови в навчальний та виховний процес. Згідно з навчальною програмою студенти усіх спеціальностей вивчають дисципліну «Українська ділова мова» обсягом 54 години; іноземним студентам запропоновано дисципліну «Українська мова як іноземна».

В університеті працюють підготовчі курси з української мови для абитуриєнтів та курси з української мови для іноземних громадян (Центр довузівської підготовки, керівник Є. Харченко), курси з української ділової мови (Центр післядипломної освіти, керівник Т. Титова).

Викладачі української мови нашого університету брали участь у роботі організованих облдержадміністрацією курсів з української мови для державних службовців.

На IV Міжнародній науково-практичній конференції «Університет та регіон» (листопад), яка щороку відбувається у нашому навчальному закладі, ішлося про мовні проблеми в регіоні.

Згідно з розпорядженням Президента України «Про проведення у 1998 році акції «Передаймо нащадкам наш скарб – рідну мову» студенти взяли в ній активну участь. Ініціатором та організатором заходів у межах акції став Центр післядипломної освіти (ЦПО СУДУ).

Протягом 1997/98 і 1998/99 навчальних років за ініціативою Центру відбулися цікаві і корисні заходи, що сприяли поліпшенню мовної ситуації в університеті, розширенню сфери вживання української мови: разом із Комітетом у справах молоді виконкому Луганської міської ради у травні 1998 року було проведено міжвузівську науково-практичну студентську конференцію «Українська мова: історія та сучасність»; у грудні 1998 року відбулися міжвузівські студентські мовознавчі читання «Слово про мову»; у червні, листопаді 1998 року проводилися бесіди за «круглим столом» з питань упровадження української мови в регіоні за участю голови управління у справах національностей та міграції облдержадміністрації В. Новикова з питань культури української мови (за участю викладачів факультету української філології педагогічного університету).

Велика підготовчча робота щодо проведення цих заходів була зосереджена в навчально-методичному кабінеті українознавства ЦПО СУДУ, що став центром виховної роботи зі студентами, вивчення історії та культури України, вдосконалення знань із сучасної української літературної мови.

Вечорниці, вечори-зустрічі, бесіди за «круглим столом», тематичні вечори тактовно, з почуттям міри та повагою до культури й історії інших народів прилучають студентів до національної культури, допомагають відчути красу і чарівність українського слова.

Проведені заходи висвітлювались у пресі.

Важливо зазначити, акція «Передаймо нащадкам наш скарб – рідну мову» мала велике виховне значення і сприяла подальшій послідовній роботі в університеті щодо упровадження та поширення української мови.

О. ГОЛУБЕНКО,
ректор Східноукраїнського
державного університету,
м. Луганськ

У СВАТОВОМУ

На наше глибоке переконання, проблема мовної ситуації на Луганщині влаштовує представників влади, які не вміють, не хочуть працювати із цією «проблемою» прикривають свою бездіяльність.

Місто Сіверськодонецьк — найбільше на Луганщині — «рускозичне». У 1994 році його мером обирається заступник голови міської «Просвіти» В. Грецишин, який при підтримці «Просвіти» знову перемагає в 1998 році. У місті відкрито ліцей, гімназію, колегіум Києво-Могилянської Академії. Абсолютну більшість дитячих садочків та школ переведено на державну мову. Причому спочатку збирало батьків, які завжди майже одностайно голосували за перехід на рідну мову. Лише бідкалися: «А я із підручниками?». Бо тут — це справді проблема. Ми неодноразово направу і через нашого голову, депутата Верховної Ради П. Мовчана зверталися до Міністерства освіти. Чиновники що проблему до кінця так і не розв'язали.

Силами просвітлення Сіверськодонецьку при значній підтримці міської влади проведено дві загальнодержавні наукові конференції з мовної проблематики. Будеться величний храм, діє одна із трьох в області громада УПЦ КП.

Найбільший сільський район області — Сватівський. З 1994 року ним керує В. Просін, росіянин, почетний член «Просвіти». Райдерадміністрація тут одразу перейшла на державну мову. Останні 2–3 роки всі заходи в районі відбуваються лише державною мовою. Відкрито гімназію імені В. Сосори, мабуть, чи не єдину на сході держави в сільському районі. Милнулого року споруджено триповерхову школу мистецтв, де викладають і спілкуються українською мовою.

Виступали у Сватовому з великими концертами П. Зібров, Т. Повалій, В. Зінкевич (до речі, школа мистецтв носить його ім'я). На концерти не могли потрапити всі бажаючі, тому йшла трансляція по місцевому радіо на весь район.

1999 рік у районі оголошено роком духовності і культури.

Десь 15–20 років тому сватівські школи ніколи не були переможцями обласних олімпіад. До речі, в районі тепер немає юніорської школи. В. Просін запропонував преміювати за перше місце в обласній олімпіаді учня і вчителя. А тепер уявіть, що відбувається в сім'ї, де батьки кілька місяців не отримували зарплату, а донька принесла 500 гривень за друге місце в обласній олімпіаді.

Ряд керівників КСП преміюють відмінників по 50–100 гривень.

У Сватовому також діє громада УПЦ КП. В. Просін зустрічався з владикою Філаретом. Планується до 2000-річчя Різдва Христового побудувати в районі храм.

Нешодівно обласне радіо провело цикл передач з В. Просіним про культуру мови, де він, зокрема, сказав, що якщо керівник не може вивчити державну мову, то в нього не вистачить розуму і керувати районом. А виробничі показники в Сіверськодонецьку і Сватовому один з найкращих в області.

Так що робити з мовною ситуацією?

По-перше, потрібно терміново розробити загальнодержавну програму щодо забезпечення шкіл підручниками. А друге, головне, Президент держави, Уряд мусить вимагати від своїх представників на місцях виконання державних указів та розпоряджень.

Євген ДЗЮБА,
Сватово

Хто не знає словозвісного «Запорожця за Дунаєм» та головного героя — козака на прізвище Карась. Завдяки вродливій кебеті та козацьким вигадкам надумав він поспілкуватися із самим... султаном.

Щоразу, коли дивимося по телебаченню чи слухаємо в театрі оперу Гулака-Артемовського, зачаровуємося юмором та невимирою красою народного характеру.

А який безпосередній, по-народному мудрій і комедійний середній Карась, коли, познайомившись із турецьким посланцем, одягнув сап'янці і чалму, заспівав, дивуючись широ:

І як воно зробилося так, що в турка я перетворився...

То все — безсмертний юмор запорізців, котрі лишилися до останнього подиху вірними синами своєї землі, своєї мови, своїх продідівських звичаїв.

Усе це останнім часом згадується частіше й частіше. Ось, приміром, у нашім старовиннім козацькім Конотопі з'явилися новітів зкладки торгівлі. На всіх, певно річ, реклама і різноманітні вивіски. То все чужомовні, та все якісні незрозумілі.

Напочатку 90-х активістами «Просвіти» вдалося переконати місцевих портбонз (може, то своєрідний хід), обі повернути історичні назви конотопським вулицям, відмінні свердловські, люксембурзькі, цеткінські, дзергинські.

Еней був парубок моторний /
І хлопець хоч куди козак...

А що ж зробили із головного персонажа «Енеї» наші молоді землячки-бізнесмени? Вони позбавили його душі — рідної йому і нам мови. Отож і став він — турок, ні козак...

І хоча нікого не ходжу по таких закладах, (бо за два роки до пенсії зліквідовано нашу багатотирожку), все-таки вирішив завітоти до крамниці, котра могла б стати окрасою, а не глумом над літературним героєм. Та ще й у місті, де 1659 року (улітку виповниться 340 рік!) козаки гетьмана Івана Виговського відстояли волю рідної землі, розгромивши військо російського царя Олексія Михайловича.

Доводив, що негоже так «перелицьовувати» нашу класику, нашу національну гордість. Та, як видно, власники, не поспішають повернути українське громадянство козарлюзі Енеєві. Во вже понад чотири роки висить та реклама. І нічого. Біо і трамвоях Конотопа зникло державна мова, і вулиці заново «одягаються в сарафани».

Але ж є міськрада, було комісія з дотримання Закону про мови в Україні. Та все те було... Ті, хто мав би контролювати дотримання статусу державної мови, но превеликий жаль, і, певно, під тиском сповідників «ковбасної ідеології»,

ТЕПЕР Я ТУРОК, НЕ КОЗАК

Ініціатором цієї акції був робітник-історик Олександр Безпалий та краєзнавець, в язень ГУЛАГІВ, Іван Лисий. Згодом юний Сашко за нез'ясованих обставин у центрі міста загинув під колесами товарного поїзда.

Ясна річ, що нові зкладки торгівлі, такі яскраві і голасливі, належать приватним особам. Але ж державою Україна — це не приватна фірма. Є місцева влада, є, нарешті, Конституція і закони держави. Але, як бачимо, у Конотопі все те ігнорується, а відповідними державними органами не контролюється.

От і з'являються вивіски на кшталт «вулиця Свободи», «проспект Мира» і т. д. І даремно українська громадськість звертає увагу мері, відділів освіти та культури на ці неподобства. Нуль уваги.

А ось нова «кумедія». Неподалік другої міської школи, навпроти бібліотеки, де стоїть пам'ятник Тарасові Шевченкові, що його 1939 року відкривав Микола Бајан, уфундувало торговельну точку, тобто приватний магазин. І ніхто б, певно, не здивувався тому. Хай собі займаються, як-то мовиться, підприємницю діяльністю, коли хист до такого мають.

То ось гірко розмішили конотопців і гостей міста вивіски на цьому «шопі», де написано, що його було засвічено: «Эней». Отакої тобі, Господи! Це ж про того безсмертного лицаря, що й пекло здолав. А Котляревський його прославив, так скороктеризувавши:

СПОДІВАЄМОСЯ НА ВЗАЄМОДОПОМОГУ!

Брянківське міське об'єднання ВУТ «Просвіта» та колектив середньої школи № 3 звертається до вас із пропозицією співпраці. Ми дуже раді, що в наш нелегкий час в Україні відроджується велич українського слова, української культури та історії, і хотіли б активно сприяти цьому на сході України, на Луганщині.

Про себе повідомляємо:

середня школа № 3 м. Брянка Луганської області вже сьомий рік веде навчання українською мовою. Створена Мала академія мистецтв та народознавства, яка має сім відділень:

фольклорно-етнографічне;

декоративно-прикладне;

народна гра;

народна медицина;

народна кулінарія;

краєзнавство;

філіал обласної Малої академії наук, тема якої «Обробка науково-дослідницького фольклорно-етнографічного матеріалу».

П'ятий рік школа співпрацює з Українським фольклорно-етнографічним центром при Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського, є колективним членом Брянківського об'єднання ВУТ «Просвіта». Уже вшості команди старшокласників нашого міста беруть участь у всеукраїнській грі «КРОКС» (культурні, розумні, організовані, сміливі, спритні) і завжди успішно.

Наш регіон здебільшого російськомовний, тому хотілось б, щоб відомогли показати дітям проблеми з підручниками. Ми готові відкликати фольклорно-історико-краєзнавчу експедицію

Західну Україну, особливо під час релігійних свят — Різдва, Великодні; хотілось б розв'язати

для молоді, але нам потрібна спонсорська допомога.

Намін зібрали багато дослідницького матеріалу, який потребує обробки. Просимо допомогти нам

знайти людей, зацікавлених у наших дослідженнях для продовження їхніх робот.

</

НОВА ІМПЕРСЬКА МАСКА

Сучасна проімперська налаштована інтелігенція, ведучи фанатичну боротьбу з суверенітетами, постійно міняє маску. Та способи і методи залишаються незмінними, оскільки в їх основі лежить приховане підтасовка фактів, підміна понять, зміна акцентів — усе, що приходить до спотворення істини. Незважаючи на спроби «наукової» аргументації, що опираються нібито на результати спеціально створених наукових інститутів, старанно приховану фальсифікацію не так уже й важко розгадати.

Особливо інтенсивно з'являються такі маски перед виборами. Згадаймо хоча б горезвісне об'єднання «Слон», яке, незважаючи на його галасливість і брехню, підтримала тільки жменька виборців.

Беручи до уваги невдачі «Слона», творці нового громадського об'єднання «За гражданські права», що виникло в Харкові, діють обережніше, навіть критикують «Слон», хоча насправді повторюють його тактику. Їх об'єднане передусім антиукраїнський синдром, а точіше — україnofобія. У цьому легко переконатися, ознайомившись із першим номером започаткованого цим об'єднанням періодичного видання «Восток» (серпень, 1998).

Не випадково саме на першій та останній сторінках обкладинки видруковано матеріали, які, на думку видавців, мають показати сучасникам «справжнє обличчя борців за незалежність України». Йдеться про ілюзорну надію певної частини української інтелігенції, яка, повіривши підступній пропаганді гітлерівської Німеччини, покладала надію на підтримку нею незалежності України. Як відомо, ці ілюзії швидко були розвіяні.

З огляду на це слід нагадати авторам «Востока», що набагато більша частина української інтелігенції з такою ж ілюзорною надією на відродження державності значно довше співпрацювала із не менш жорстоким сталінським режимом, який здійснював масовий геноцид українського та інших народів. Не була винятком і російська інтелігенція. А Власовська армія кількісно значно перевершувала усіх разом узятих, тих, хто співпрацював із Гітлером.

Відкривається журнал інформацією про створення Харківського обласного громадського об'єднання «За гражданські права» та його завдання, оперті нібито на прийняті ООН Декларацію прав людини. Хто ж може заперечити такий благородний намір? Однак наступний матеріал, поданий у формі звернення

редакційної ради до співгromadjan, оголосив істинну мету його авторів.

В усіх бідах кризового періоду, виявляється, винні незалежність, Українська держава. Не керівництво, а саме держава. «Уже ни у кого не остается сомнения в том, что наше новое государство за семь лет своего существования не оправдало надежд большинства украинских граждан, которым оно обязано своим возникновением», «государство развязало настоящую экономическую войну против собственных граждан...», «государство демонстрирует циничное пренебрежение интересами граждан» (с. 8).

Цікаво, що сказали б автори цього звернення, якби в ньому слово «Україна» замінили словом «Росія». Адже там процеси переходу до ринкової економіки аналогічні. Тож чи означає це, що росіянам треба відмовитися від державності, від «тупого націоналізму», ба навіть кривавого, якщо брати до уваги війну в Чечні. О ні! Навпаки, вони радять нам, українцям, відмовитися від державності, а не «безумовно віддалятися від Росії» (с. 9).

Далі такий же «глибокий» і вбивчий аналіз розстановки політичних сил в Україні, жодна з яких не здатна вивести державу з кризи. Крім, звичайно, тієї нової політичної сили, промені якої вже з'явилися у Харкові під назвою обласного громадського об'єднання «За гражданські права». Отже, голосуйте за нас, а вірніше, за нашого кандидата в президента, якщо хочете відвернути національну катастрофу.

Але за кого? Називати свого кандидата уже в першому номері журналу свіжоспеченої громадського об'єднання якось незручно. Однак натякнути можна, подавши матеріал і портрети дописувачів часопису.

Та про них дещо пізніше. Адже видавці журналу «Восток» постійно переслідує потреба вилаятися на адресу українців, зокрема борців за незалежність — ОУН-УПА. Цього разу від імені Харківського обласного комітету міжнародного Союзу ветеранів-фронтовиків періоду 1941—1945 років.

На перший погляд, гнів ніби спрямований проти генерала Герасимова за його спробу примирити усіх ветеранів, об'єднати усіх адекватно увагою як жертв Другої світової війни. Але будь-яка злагода в суспільстві — це смерть для шовіністів. Хіба можна допустити, щоб колишні вояки ОУН-УПА, які боролися не з одним (гітлерівським), а з двома (і сталінським) фашизмами, одержували таку ж пенсію, як енкавенди?

Адже, висмоктана з пальця русофобія

дисти-терористи? Не кажучи вже про те, що Друга світова війна виникла через прагнення комуністичного режиму до світового панування шляхом здійснення світової революції.

Кавалерійської атаки на генерала Герасимова авторам виявилось замало. Вони вирішили заодно завдати удару «Просвіті», подавши у рубриці «Сторінки історії» виписку із рекомендациєю «круглого стола», проведеного «Просвітою» з метою сприяння відродженню української мови, витісненої із багатьох сфер упродовж трьохсотліття русифікації українського народу. Саме результати цієї форми етноциду автори прагнуть увічнити, прикриваючись гаслом боротьби за громадянські права національних меншин, а по суті, вимагаючи для себе осіливих прав, більших, ніж їх мають інші — польська, угорська, єврейська і т. д.

Тільки цим можна пояснити багаторазове порушення цього питання, фальсифікацію, а то й неприховану неправду. Такою є передостання стаття «Русофобія на Україні. Кому она нужна?». Її автор А. Колесников оперує фальшивими цифрами, бо не називає, звідки вони взяti, щоби довести, що в нашій державі іде повним ходом насилиницька «українізація». Його аргументи: «Мне, например, такие случаи известны». Один із цих випадків: «Вот уже несколько лет вступительные экзамены в вузы проводятся только на украинском языке». Насправді ж усе зводиться до того, щоб надати російській мові статусу державної мови поряд з українською. Аргумент: «А между тем существует немало стран с двумя, тремя, а то и четырьмя государственными языками. И никто не сомневается в их независимости». Однак не називається Росія, у якій українців не менше, ніж росіян в Україні, але про другу державну мову навіть натякнути там не дозволено. Та її з українських шкіл є аж одна у Москві!

Отже, висмоктана з пальця русофобія в Україні потрібна самим росіянам, щоб не допустити відродження української мови, а відтак і держави. Бо ж зі зникненням мови зникає народ, а держава стає фіктивною.

I, нарешті, можливі кандидатури на посаду президента.

Найвірогіднішим претендентом на участь у боротьбі за президентське крісло є Валерій Тирнов — сам головний редактор часопису «Восток».

Очевидно ж, не випадково його матеріал має автобіографічний характер, спокійний тон викладу і скромний заголовок («Августовские даты»), але не без спроби показати себе істинним демократом. Хоч насправді вийшло дещо інакше. Згадавши про формування гуманістичних поглядів у часі тоталітарного режиму під впливом «Празької весни» (1968) та інших подій, В. Тирнов рапорт заявляє: «Сейчас, с отвращением глядя на плоды, возросшие на засеянном Горбачевым со товарищи «цветнике свободы», я, пожалуй, готов усомниться в безусловной ценности ВСЕЙ полноты свободы, предоставляемой обществу с изуродованной психикой». Виявляється, свобода слід було давати, але неповну.

Межі редактора не визначася, проте зі змісту його заміток неважко зрозуміти, що вона не повинна досягти лінії, за якою станеться розпад імперії.

Не випадково ж «захаруха» в Москві (події 19 серпня 1991 року) злякала В. Тирнова менше, аніж Акт проголошення незалежності України, почувши про який, він навіть застіг із ложкою в роті. Далі роздуми про суверенітет, який у Тирнова такий же обстріжений на догоду імперії, як і його розуміння демократії.

Отже, шила в мішку не сковаєш Із «Заміток редактора» проглядає все той же портрет російського напівдемократа, гуманізм якого зникає там, де він торкається національного питання, особливо українського. Він, ніби кістка, застряє в його горлі.

Можна захоплюватися «Празькою весною» і відкрито чи приховано ненавидіти прагнення народів колишньої Російської імперії побудувати свою державу, проклинати М. Горбачова, який дав занадто багато свободи колоніальним народам, що призвело до розпаду СРСР.

Ось чому В. Тирнов, як «істинний демократ», ставить «под сомнение уместность употребления слова «суверенитет» применительно к системе, осуществляющей українську государственность».

Про те, права якої держави захищає В. Тирнов у своєму журналі, переконує наступний матеріал, що належить передексперту Держдуми Російської Федерації В. Кореневської «Однобічні переваги Києва». Виявляється, що їх може закріпити ратифікація Угоди про дружбу, співробітництво і партнерство між Російською Федерациєю та Україною.

У наступному номері, очевидно, будуть оприлюднені провокації виступи в Сімферополі мера Москви Ю. Лужкова про насилиницьку українізацію в Криму, де посміли відкрити аж одну українську школу.

Заключний акорд — стаття А. Колесникова «Русофобія на Україні. Кому она нужна?». А й справді, кому вона потрібна, коли її немає? Як показав досвід «Слона», методи підтасовки фактів услід за ним повторює «Восток», який грає на руку передусім тим, хто бентежить відродження національних держав на терені колишнього СРСР. Адже саме в цій імперії були створені всі умови для етноциду, в тому числі й відмінна національних мов через т. зв. «розквіт національних культур».

У результаті цього «розквіту», навіть незважаючи на скромні заходи по відродженню в незалежній Україні, у тому ж Харкові з газет тільки одна видається українською мовою («Слобідський край»); а з десятків державних вузів важко вибрати навіть один, де повністю викладання велося б державною мовою. Із шести театрів лише один (імені Шевченка) — український та один — наполовину (Театр для молоді та юнацтва).

А чи відповідає національному складові населення Харкова кількість українськомовних шкіл?

Вулиці міста заполонила наочна агітація російською мовою. Навіть англійською та німецькою є більше, ніж українською.

Отже, гасло «русофобія», якщо бути чесним і відвертим, є лише прихованою формою українофобії, на якій уже попікс «Слон».

А щоб цього не сталося, можна лише порадити новоспеченному громадському об'єднанню у світлі прийнятого ООН Декларації прав людини зайнятися передусім захистом прав українців та інших народів колишнього Радянського Союзу від імперських зазіхань шовіністично налаштованої інтелігенції. Адже вона спить і бачить перетворення СНД у наддержаву, нібито єдину силу, здатну встановити новий світовий порядок. Але це надто дорого обійшлося людству.

**Юрій БЕЗХУТРИЙ,
Любов ВЕНЕВЦЕВА,
Володимир ГОНЧARENKO,
Володимир КАЛАШНИК,
Igor MИХАЙЛИН,
Igor MУРОМЦЕВ,
Олексій ЧУГУЙ,**
**викладачі Харківського державного
університету**

ЛИСТ ЧИТАЧА

«ІСТОРИЧНО СКЛАЛОДЯСЯ», АЛЕ БІЛЬШЕ ТАК НЕ БУДЕ!

Володимир Маленкович. Давній знайомий. Живий антиукраїнський експонат гірших часів родянської доби. Дивлячись передочу «П'ятій кут», я все-таки намагався збегнути, за що ж він так люто ненавидить українську мову? Но виправдання своєї ненависті до

українства наводить відомий, давно зояложений злочинний аргумент: «Історически так склалось...» Переверти, колишній працівник президентської адміністрації, хто він хоче одурити — українців? Так вони добре знають, що акція позбавлення рідної мови у себе вдома була зазделегід ретельно спланована і здійснювалася імперськими режимами через закриття українських шкіл і тотальне зросійщення нашого суспільства. А тих, хто не хотів цього, хто подібні реці називав своїми іменами, репресували і масово відправляли в ті краї, де Макар телят не пас, щоби потім, з нагоди якоїсь круглої комуністичної дати (як це було в Карелії в урочищі Сандормох), уроочисто і масово розстріляти.

Кому зазіхані, нашадки яких дотепер сидять при владі, дуже хотіли зробити з нас мовчазні злочинчики, більше — «єдиний советський народ».

Ні, україножере Маленкович! Не «історично так склалось», а винищенні української нації, її мови, культури зазделегід було сплановане як геноцид, як злочин на імперському рівні. І виконували його тоді, як русифікували нашу державу тепер все ті ж вірні ленінці, то зрадники свого народу — маленковичі.

**Василь ТРОЯН,
учасник бойових дій, ветеран праці, пенсіонер,
інвалід першої групи, м. Запоріжжя**

ТЕЛЕВІЗІЯ НА... ЧУЖИНСЬКЕ ЗАМОВЛЕННЯ

В умовах незалежності держави потрібно привати росіян-шовіністів і наших духовних калік «руськоязичних» до культури, до цивілізації, до розумних стосунків націменшини і корінної нації. За приклад можна взяти Західну Україну, де нема міжнаціональної ворожини, а в державних установах панує українська мова. Позитивно вирішуються ці проблеми і в нашому місті Коломиї. На одному з перших демократичних вів, 1989 року, виступив і колишній завідувач відділу міського компартії Сергій Козлов. Він заявив: «Я — росіянин, другом батьківщини для моєї родини стала Україна, тут поховані мої батьки. Я виступаю за те, щоби українська мова в Україні була державною». Це був сміливий учинок як на той час, і ось уже спливло майже 10 років, а Сергій Козлов, хоч і на пенсії, а при Народному домі організував театр поезії «Орфей», де плекається українське слово. І коли коломийська організація «Просвіти» відзначала 130-річчя Товариства, під оплески присутніх пана Козлова нагородили почесною грамотою.

Отже, треба, щоб передусім таких людей популяризували наші радіомовлення, телебачення і преса. А то складається враження, що міжнаціональні стосунки — це те, чого найбільше бояться наші кільові газети, усілякі телеканали і приватні радіостанції. Хто ім це забороняє? Чи вони не здатні про це писати? Чи здатні, але під іншим кутом зору?

Мабуть, усім відомо, що з друкованої продукції в Україні лише 4 відсотки становлять українськомовні. Оце наслідок державної політики щодо українства! Чому держава не виступає замовником українських книжкових видань, розкішних мистецьких альбомів, довідкових видань? Адже ж є різні важелі в державі, є системи заохочення...

Теле-і радіоєфір заполонила російською мовою. «Інтерканал» чомусь переважно російськомовний. Детут сторінка для інших мов, а не лише для привілейованої — російської? Складається враження, що вже в Росії менше розмовляють російською мовою, ніж в Україні. А все це тому, що й у Верховній Раді, й у вищих ешелонах влади вона переважає. Тепер, як і раніше, російський шовінізм у дії. І діє навіть інтенсивніше, ніж колись. У козацькому краї, на Півдні — жодній українській радіочі телестудії, а в Криму один керівник зробив закрити українську програму.

Цей «Інтерканал» відводить нас до недалекого минулого, пропонуючи кінострічки «Вічний поклик», «ТАРС уповноважений заявити» та інші фільми пропагандистські — комуністичні, радянські. До того ж, російською мовою. Це, так би мовити, спеціальний канал для тих, хто тужить за СРСР і російськомовним засиллям.

УТ-1, напоміст, «рятує» наш народ американськими фільмами: «Війни чорної та білої магії», «Не стріляйте в мене, будь ласка», «Холоднокровне вбивство», «Брудний, моя янгол» та інші.

УТ-2 пропонує цілі американські телесеріали. Постає запитання: чому українську націю змушують озиратися в комуністичне минуле й російськомовне панування, то показують якесь жахливу і страшну Америку з її сатанистами, вампірами, вовкулаками й убивцями? За чиї кошти пропонують цю телевізію? Відомо, що підіброе й купує? Чи, може, Америка й Росія в своїх інтересах задорно дають нам що шкідливу пропаганду? А ми відтак дивуємося, чого народжується чимраз більше психічно й розумово хворих дітей, чому зростає злочинність. Бо шукаємо наслідків, а не причини.

Михайло ПУХТА,
голова об'єднаних українців,
виселених з Польщі, м. Коломия,
Івано-Франківська область

УКРАЇНОФОБСЬКИЙ МОНОЛОГ ЗНОВУ ШУКАЄ «ДІАЛОГУ»

У листопаді 1998 року відбулася так звана «ІІІ міжнародна науково-практическа конференція «Діалог української та російської культур в Україні» за участю голови Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації І. Чижка, президента Фонду підтримки російської культури в Україні (російський фонд) М. Шульги, директора Інституту соціології Національної академії наук України В. Ворони та директора Національного інституту українсько-російських відносин при Раді національної безпеки та оборони України С. Пирожкова.

У демократичній державі кожна особистість, народ, політична та громадська організація мають право на своє волевіягнення, зібрання, свої погляди та позицію. Звісно ж, якщо це не суперечить державним та національним інтересам корінної нації і не є грубим порушенням Конституції України.

Про названу конференцію цього скажати не можна, адже вона є черговою імперсько-шовіністичною істерією зважом на російською мовою та художественною культурою. «Рекомендації» її сповнені фальшивої лексики на кшталт «жестокої українізації та фактического вищеснення російської культури из государственного политического процесса», «искусственного разрушения исторического достояния украинской и русской языковой и

художественной культур», «...силовое и противоправное ускорение исключения русского языка и культуры из сферы образования», «нарастающее в среде русскоязычных граждан Украины восприятие украинского языка как средства угнетения и символа попрания конституционно гарантированных прав и свобод».

Дещо запізнелися апологети «двоєзиччя» в Україні, явно лукавлять, говорячи про «историческое родство української та російської языковой и художественной культур». Такої паніки і розpacу не спостерігалося в них, коли Російська імперія по-варварськи нищила мову і культуру, яка є унікальною частиною культури вселенської. Тобто українську.

Вважаємо, що така позиція усіх борців за «рівноправність» мов без «придання одній з них государственной и культурно-духовной исключительности» є антидеревяню і антиукраїнською і не сприяє братерському порозумінню з російським народом та його мовою та культурою.

Не вважаємо за потрібне нагадувати усім антидеревянникам та українофобам, що ми даємо лад у своему домі, понищеному фізично й оскверненому духовно, й вимагаємо від усіх сущих у ньому не заважати це робити.

Якщо ж патріоти сусідньої держави

не можуть здолати в собі імперську гордінню й українофобську одержимість, то радимо їм запровадити й утілити саме в Росії ось такі «рекомендації», що закликають до «многонаціональної полігамії та плюрализму общественных языков та культур», і там, як істинним патріотам «отечества», зреалізувати ідею «общей социокультурной истории обоих народов».

Можна було б не надавати такого значення цій конференції й усім, хто не може здолати в собі ненависті до України, її самостійності, її мови та культури, на всіх «шулік», «чижів» та «воронів», що шугали й досі шугають над нашою національною долею і душою, коли б ішло лише про тих, кого отруено імперською антиукраїнською отрутою. Але ж за цим стоять мужі державні, що репрезентують далеко не приватні інтереси їх погляди, а очолюють державні структури. Чи ж не втомилися ви, «сини отечества чужого», так ревно служити тій державі, яка перетворила Україну в чорнобильську пустелью, і чи не час було б уже вам розпочати діалог із власним сумлінням, із своєю родовою пам'яттю, із рідною землею, поза якою у Вас іншої немає?

Катерина МОТРИЧ,
член Центрального правління
Всеукраїнського товариства
«Просвіта»

СИНДРОМ ШТЕПСЕЛЯ І ТАРАПУНЬКИ

Хто із старшого покоління не пам'ятає Штепселя і Тарапуньку! Це був усім відомий естрадний дует. Штепсель говорив чистою російською, а Тарапунька — майже українською. Кажуть, що декому з вищого начальства не дуже подобалася йхня сатира, але ця пара виступала й виступала, бо була потрібна. Штепсель — уособлення симпатичного росіяніна, Тарапунька — смішного і хитруватого хохла. Хохлові можна було говорити попсововою мовою, Штепселею — ні в якому разі. Такий собі дует двох братніх культур, молодша з яких явно тяжче до злиття зі старшою. Символічна естрадна двійка. Делкатне нагадування, що, мовляв, будете і ви, хохли, колись поважними, як Штепсель, коли перестанете смішити свою хохляцькою мовою нову історичну спільність — радянський народ.

Минув час і той же хохол нарешті дістав право назвати себе українцем, не ризикуючи видастися смішним. Почав обходитися без Штепселя, коли треба було сміятися, і забажав стати вільним козаком. Та привид Штепселя виявився невимірюваним. Гзову ожива химерний дует із ще смішнішою провою хохла-Тарапуньки. Спочатку були так звані «Кролики». Правда, кролик-Тарапунька набув вигляду Штепселя. Зате вимовляв половину слів Штепселя, а половину Тарапуньки. Чим далі — тем круте. Дійшло до шоу-покручка Верки Сердючки. Ніколи б не подумав, що деякі діячі української культури призисялися до того, щоб переспати на сердючині диван. Напевно, добре за це платять. Що ж, кажі, а смішний хохол у вільній Україні kostume дорожче.

Вершиною дресури хохляцького загалу, де в ролі тарапуньок знову за гроши виступають наши естрадні світла, є шоу «Як стати зіркою» відомого Сивохи. Він же грає нового руського — штепселя в Україні, який по-нашому розуміє, але не балака.

І так буде доти, доки знаходитимуться українці на роль тарапуньюк. Поки що шкіму повстали проши-виміснення і спотворення українською мовою, які запас-куджують простір, у якому мала б розвиватися українська культура. От і насаджується нам силоміць, так звана «дволояність». Роблять дуже пізького рівня шоу, які тримаються лише на божевільно-дебільному апломбі. Дуже поспішають і набридають як зелені музи, щоб потім казати: «Так історическі слажілась!!!», а далі по-штепсельськи: «Да ви самі не разгаражіваете на чистом українськом — лучче переходіте на руські!!!».

Володимир ФЕРЕНЦ,
заступник голови міської «Просвіти»,
м. Івано-Франківськ

Коментар редактора

РАБИ, ПОДНОЖКИ, ГРЯЗЬ МОСКВИ

В Україні триває найтяжча з воєн, яких будь-коли доводилося зазнавати. Якщо за останнє століття (1914—1953) ми вже втратили сорок мільйонів українців, то нині йдеться про душогубство ще п'ятдесяти мільйонів. Щодня, щогодини, під веселі ритми і розгульні мотиви, повільно вмирає українськість в українцях, нищиться їхня духовність, плюндрується мова, розтоптується національна гідність, догбають література і мистецтво, — і все це за потурання чи дивної курячої спілоти тих, хто покликаний владою і зобов'язаний законом боронити державний інформаційний простір України.

Важко бути голосливим, коли над Україною витає смерч російського слова у найбрутальніших, найниціших його проявах. Увімкніть телевізор — з якого разу вам удасться потрапити на канал, де б передачі були українськими, тобто створені в Україні, про українців і українською! УТ-1 давно вже відступило від будь-яких правил державного мовлення: третій сортні американські фільми, дубльовані російською, інтерв'ю з російськими громадянами, серед них — високі чиновники *a la Kіnah*, російські пісні, анекдотичні «обомвки» — росіянізми і кальки в мові ведучих (досить подивитися один раз ранкову програму, аби «загатитися» на цілій день...). Не подобається? Додайте до 1 ще 1 — будете «не один», а в товаристві всілякої мовної нечисті, «адоматинців» каналу «1+1», — здається, його щасливим володарям вдалося те, що не вдавалося іншим: зібрали до купи цілій паноптикум, який висміює, не надто й напружуючи таланти та розум, «хохлів». Хай сміються, бо ніхто не протестує, — спрацьовує ота хвалена-перехвалена терплячість, уміння спріймати за Божу росу плювки в очі, в душу, в... — додайте, що скочете, виберіть на власний смак

щось із словників-матюгальників, друкуються ж бо вони одразу в кількох російськомовних газетах.

Про самодіяльні, комерційні канали шкода й говорити: вони ретранслюють продукцію телекомпанії Російської Федерації, а в цих передачах неоднораз висміюється «незалежність», бідкння за «єдиним і неділімим». Що ж, наші національно ущербні державники майже за вісім років не тільки не змагнули, що існують не лише державні, але й інформаційні кордони, а й самі їх порушують охоче із поганим смаком, запобігливо упадаючи навколо Кобзона та Кіркорова... Саме на їхні поклонницькі уподобання (низько-поклонницькі) орієнтуються «лучші», «наївніші масові» видання, засипаючи своїх читачів репортажами зі спалень примадон та політичних кухонь Москви. Безкарно викачуємо гроши з України видання сусідньої держави, сочиться отрутою в легковірні українські душі, добре пам'ятаючи, що «народ, який дивиться на себе очима сусідів, приречений на загибель». Прискорюючи цю загибель, дуріють від власної безкарності українофоби, щедро фінансуючи «Русське радіо», безплатно роздаючи російськомовні видання типу «Метро», «Метро-прес», «Киев на падонах» та десятки іх місцевих варіантів. А ми, українці, все покликані до згоди та братства, все сподіваємося, що держава подбас про українські видання та ЗМІ, бодай звільнити їх від податків, застосує чіткі правила щодо двомовних видань, розбереться з порядком видачі ліцензій на право вести мовлення та видавати друковані органи, що Президент і уряд нарешті скаменуться і згадають: вони керівники держави України, інформаційний простір якої не просто в небезпеці — він зруйнований, окупований, обезпечений!

КАРПАТСЬКА УКРАЇНА – ПРОЛОГ ВІДРОДЖЕННЯ СОБОРНОЇ УКРАЇНИ

Тобі, нова, Соборна Україно,
Твоїй землі, за котру в крові літ
синаи найкращі падали в руці, —
накреслюю привіт.

Іван Ірлявський

Три ювілеї цього року святкують Срібна Земля: 60 років проголошення Карпатської України; 125 років від дня народження її Президента Августині Волошина; 80 років від дня народження поета Івана Ірлявського, який поклав життя на вівтар Карпатської України.

15 березня 1939 року в Хусті Августин Волошин відкрив перший Сойм Карпатської України словами геніального Тараса Шевченка:

*Встане Україна, світ правди
засвітить,*

І помалітиметься на волі невольничі діти...

Сойм проголосив Карпатську Україну як незалежну Українську державу в Карпатах і одноголосно обрав її Президентом доктора, професора Августина Волошина.

Незгоди сусідів, що розгорнулися довкола молодої держави, спонукали створити уряд національного порятунку. В такій складній ситуації Сойм зумів за короткий час визначити основні атрибути державності: означено кордони держави; Карпатську Січ проголошено національною Армією Карпатської України;

прийнято і затверджено Конституцію Карпатської України; четвертим параграфом конституційного закону № 1 визнано, що державною мовою Карпатської України є українська; законодавчо закріплено синьо-жовтий прапор, герб, який містить Трійцю, і національний гімн «Ще не вмерла Україна...»

Аpostольський Собор у Римі відразу після проголошення Карпатської України призначив Крижівського владику кири Діонізія Няраді главою греко-католицької церкви в новій державі.

Василь Грендж-Донський з цього приводу сказав: «Дочекалася Карпатська Україна правдивого пастыря греко-католицької церкви, котому доля нашого народу лежить на серці».

Перший Святвечір у власній державі святкувала Карпатська Січ спільною вечерею Владика Діонізія поблагословив вечерю і січовиків та роздав їм образки Матері Божої.

Карпатська Україна звершилась і була визнана іншими державами.

Хортицька Угорщина почала здійснювати окупацію Карпатської України. Німецький консул Гофман вручив о. А. Волошину телеграму від Гітлера, щоб територію краю уряд передав мадярам без бою. А. Волошин дав гідну відповідь: «Хоч Карпатська Україна хоче жити в мирі зі своїми сусідами, однак зі

зброя в руках виступить проти всіх, хто задумав би порушити її свободу та державні кордони». Така була воля народу. Вперше фашисти отримали належний спротив на шляху до опанування Європою. Народ виявив героїзм і жертвотворність.

ЗУНР, УНР і Карпатська Україна – це віхи, які не могли не завершитися логічно і справедливо Всеукраїнським референдумом 1991 року. Рівно ж і постать о. Августина Волошина – Президента, педагога, письменника, духовного пастыря – є прикладом незламності національного духу.

Наукові освіту о. А. Волошин розглядав як шлях до щастя народу; будував школи, вчительські семінарії, читальні та бібліотеки, розбудовував «Просвіту» і сиротинці для знедолених дітей. У цих питаннях стояв на позиціях будителя Олександра Духновича.

Непохітний у любові до України, до Закарпаття, до рідного Келичина, о. Августин Волошин був замордований більшовиками в московських кативнях. Не знаємо, де покіться його прах. Та пам'ять про педагога-будителя, політика-патріота і Президента Карпатської України житиме вічно в народі.

Іванна ЧУБАТА,
м. Мукачево

«ПРОСВІТА» БІЛЯ ПІДНІЖЖЯ АРАРАТУ

Українська діаспора Вірменії відзначала дорогу для кожного українця дату – 130-річчя Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, яке зробило дуже багато для збереження рідної мови.

Урочистості з ушанування рідної мови у Вірменії Благодійний фонд «Україна» провів у залі Будинку композиторів м. Єревана. Вітаючи присутніх, помічник Посла України в Республіці Вірменія Г. Нечипоренко говорив про активну діяльність «Просвіти» і закликав якнайшвидше використовувати можливості цієї організації.

Українська мова пройшла через укази, що забороняли її. І лише активність «Просвіти» допомогла нашому народові не розгубити скарби рідної мови. Імена, дати, пов'язані з минулим і сучасним Товариства «Просвіта», нагадала у своєму невеликому виступі Анна Шахваладян – українка зі Львова.

Не забули організатори вечора про дialekti української мови. Щоб показати їх різновиди, Романія Явір та Ірина Юріна прочитали діалог буковинською говіркою.

Академік Б. Есанджанян – віцепрезидент «Гармонії», розповідаючи про процес розвитку мов у період зростання національної самосвідомості народів у кінці XIX століття, провела паралель між діяльністю вірменських просвітителів М. Налбандяна та Р. Патканяна. «У наш неспокійний час ми відзначаємо день української мови, який теж довелось виграти багато складних баталій, щоб захистити свою самостійність і своє право на існування. Світ стає полікультурним, і я бажаю всім поваги до різних мов – засобів полікультурного спілкування людей», – зазначила вона.

У концертній частині взяли участь ансамбль «Вербиченька» із Ванадзору, Майя Багдасарян із «Гармонії» та соліст ансамблю «Дніпро» Геворг Егязарян.

У світі все взаємопов'язане. «Просвіта» була створена у Львові, і, мабуть, не випадково, що людина, яка прагне продовжити справу «Просвіти» у Вірменії, – теж уродженка Львівської області – Романія Явір. Через газету «Дніпро», яку вона заснувала, ведеться пропаганда української мови, історії та культури нашої держави. Публікуючи матеріали про «Просвіту», газета підтримує всі акції цієї організації, і, як показало соціологічне опитування, у багатьох віддалених куточках Вірменії українці відновлюють свої знання рідної мови за газетою. Гасло «Просвіти» «Передаймо нащадкам наш скарб – рідну мову!» стало і рубрикою газети «Дніпро».

Дніпро. – Ч. 12 (21). – 1998

ОДУХОТВОРЕНІ ГЕНІЄМ КОБЗАРЯ

Чудовий дарунок до 185-річного ювілею геніального сина українського народу Тараса Шевченка підготувала Спілка художників України – Всеукраїнську художню виставку, що відкрилася 4 березня в Центральному будинку художника.

У просторіях виставкових залах мистецької оселі художня Шевченкіана представлена живописом, графікою, скульптурою і охоплює назагал чи не всі нині відомі художні техніки.

Одухотвореність генієм Кобзаря – ось визначальна риса представлених

робіт, що творять ту особливо піднесену ауру причетності до невичерпного цілющого Шевченківського джерела. А причащаються з нього, як переконуємося, митці різних поколінь – від мастих і широко знаних патріархів вітчизняного мистецтва до поки що невідомих, але зі справедливою претензією на геніальність. Сам перелік прізвищ художників міг би наповнити чималий каталог виставки, якого, на жаль, чомусь не передбачили її організатори, а географія представлена всіма регіонами України.

Поряд із Шевченкіаною відомих художників – Т. Яблонської, І. Тартаковського, О. Максименка, О. Сидорова та інших – виставлено полотна ніби віддалені від теми (пейзажі, натюрморти). Але вони гармонійно її доповнюють, як, до речі, й скульптурні мініатюри (А. Кущ, Г. Крюкова, П. Проценко...), кераміка (А. Гончар), шовкографічні відбитки (В. Чебикін)...

До речі нагадати, виставка діяється лише до 14 березня. Тож поспішаймо приступиться з невичерпного Шевченківського джерела.

В. Г.

З РОСИ Й ВОДИ!

ПОЕМ

Скрізь і зовжди він – поет, і тільки поет. Цим словом вичерпується його життя, його доля, його призначення. Соме таким поетом я бачу Леоніда Вищеславського – живу легенду. Голова земної кулі (після Хлєбникова та Петнікова) – тільки поет може обійтися току іронічну посаду! Він єдиний серед письменників, чиїм ім'ям за життя названо планету, астероїд. Слухаючи його розповіді про Майка Йогансена, якого він вважає своїм учителем, про похорони Миколи Хвильового, про його зустрічі з Іваном Микитенком, Павлом Васильевим, я думаю: «Господи, коли ж це воно було...» Може, мені сниться, що я йду поруч з людиною, якіх бачила, чула, говорила з ними?» Та Леонід Миколайович переходить до поезії, починає читати ще свіжі, тільки вчора написані рядки, присвячені пам'яті Олени Теліги, потім про далекі роки свого дитинства. І в мене зникає відчуття, що я йду з людиною, якій може з минулого століття. Передмною ще молодішій від мене поет. Його тихий голос набирає сили, стає впевненим, лунким. Очі випромінюють сяйво. Я бачу тільки поета. Земного. Закоханого. Якого ніби в цю хвилину «потребувало священної жертве Аполлона», і після сплікування з яким довго не покидає відчуття того, що необхідно ще благоївніше і проведніше ставитися до кожного

своого рядка, кожного слова.

Лірико Леоніда Вищеславського одухотворена. Висока. Часом урочиста. Поет любить силу, велич, він поклоняється могутності природи, Всесвіту.

Путями зірочками пилі, Вселенна в сплющеному полеті, и прижимається Земля

к її разгоряченій плоті...

Перечитую нову збірку пірки поета, якою щойно благословилася на світ, і радію, що рука Майстра впевнено, відчуття свіжі, очі зірки.

Ні, не втомився поет за свої 85 років, не

втратив жаги до життя, до світу.

Нет ни минут, ни часов, ни эпох, сердце стучит все чаще, – счастье и каждый глубокий вздох, и каждый выдох – счастье!

Творчість нашого поета високо оцінюювали П. Тичина і М. Рильський, П. Антокольський і М. Ушаков, К. Чуковський... Як про провідного російського поета в Україні, який бере для свого розвитку творчі соки із ґрунтів двох найближчих слов'янських культур, писав у передмові до його «Вибраного» І. Драч. Видотним майстром він був і є і для поетів моєї покоління.

Леонід ТАЛАЛАЙ

ОНОВЛЕНА ГАЗЕТА

засобу адаптації населення до сучасних вимог ринку потреб та послуг.

Звичайно, наш часопис інформуватиме про діяльність Товариства, висвітлюватиме основні політичні, громадські та мистецькі події, надаватиме економічні та гospодарські поради, допомагатиме читачам зорієнтуватись у вирі бічного життя.

Товариство «Просвіта» та його оновлено газета запрошує усіх просвітів до постійної та енергійної співпраці у справі розбудови нашої держави.

«Просвіта» – газета для Вас і про Вас. Дописуйте до «Просвіти»!

Передплачуйте «Просвіту», наш індекс 30455.

Купуйте «Просвіту» в усіх структурах Товариства.

Богдан МАКСИМОВИЧ,
м. Львів

ВОЛОДИСЛАВ ФЕДОРОВИЧ — ПАТРІОТ, ПРОСВІТЯНИН, МЕШНАТ...

Володислав Федорович — визначний політичний і громадський діяч Тернопільщини, голова Львівського товариства «Просвіта» у 1873—1877 роках, народився 26 травня 1845 року в селі Білінівка, нині Гусятинського району Тернопільської області, у родині Івана і Катерини Федоровичів.

Володислав був єдиним сином у родині. З ранніх років виявив особливий потяг до знань. Одержавши початкову освіту, продовжив навчання у Тернопільській гімназії. Успішно закінчивши її, вступив до усважленого Віденського університету. У столиці імперії мав змогу слухати лекції багатьох видатних учених. Згодом продовжував студіювати в Сорбонському університеті Парижа та французькій колегії.

До Галичини В. Федорович повернувся високоосвіченою людиною і поринув у громадську діяльність. За своїми поглядами належав до народницького напрямку, був палким прихильником Товариства «Просвіта» від дня його утворення, брав активну участь у його роботі; засував читальні «Просвіти» у 1884 році в селах Вікно та Черніхівці на Збаражчині, подарувавши їм багато книжок. Обирається членом Головного видлу (президія), а 1873 року загальними зборами — головою Товариства «Просвіта». Постійно мешкав у своєму маєтку

в селі Вікно на Тернопільщині, а до Львова виїздив лише на засідання проводу «Просвіти». Основну роботу з керівництва Товариством виконували його заступники д-р. О. Огоновський та О. Партицький.

За головування В. Федоровича 1876 року був прийнятий третій Статут «Просвіти». Він якісно відрізнявся від двох попередніх: скасовано вступний внесок, запроваджено диференційовану сплату членських внесків, суттєво зменшився їхній розмір для селян, ремісників і робітників, а збільшився для інтелігенції. Кожний член Товариства одержував на рік чотири книжки, виданих «Просвітою» за рахунок членських внесків. Згадані нововведення у Статуті сприяли масовому вступу до Товариства нових членів із числа селян і робітників. Цей період в роботі «Просвіти» характеризується поворотом від політичної діяльності до освічення народу, розширення географії

оборонив національні права українського народу перед австрійським урядом і польськими магнатами-шовіністами. Він дбав про поширення українських книжок за межами Галичини. У 1873 році В. Федорович звернувся до властей Будапешта з проханням використовувати в школах Закарпаття підручники українською мовою. Подав меморіал цісареві Австро-Угорщині, щоб затвердити сеймову ухвалу про впровадження викладання української мови у старших класах Академічної гімназії у Львові.

У 1875 році сейм ухвалив надати кошти Товариству на випуск книжок, але польські посли-шовіністи домоглися, щоб усі видання «Просвіти» цензурувалися. Як голова «Просвіти», В. Федорович категорично відмовився від такої «субсидії» і передав у травні 1876 року Товариству 12 тисяч голландських гульденів (24 тисячі австрійських корон), заявивши, що лише український народ

міщані НТШ у Львові, дійсним членом якого він був.

У маєтку В. Федоровича бував Іван Франко, якого запросили впорядкувати сімейний архів та написати біографічний нарис про батька господаря — Івана Федоровича (1811—1870). Іван Франко протягом 1883—1884 років з перервами мешкав у Вікні, вивчав давні акти, велику кількість документів і листів. На їх основі написав нарис «Життя Івана Федоровича і його часі», інші праці.

В. Федорович — автор багатьох статей із різних ділянок суспільного життя, які друкувалися в періодичній пресі. Він написав актуальний і корисний посібник для селян «О ліченню домашніх звірят» (112 сторінок). У 1896 та 1905 роках його видала «Просвіта» загальним накладом 18 тисяч примірників. За вагомий особистий внесок у діяльність «Просвіти» перед Першою світовою війною В. Федорович обрано почесним членом Товариства.

«НА СЛАВУ НОВУЮ...»

Слова-квіти у вінок пам'яті Дніпрової Чайки

коли українське слово і мова перебували під забороною, а діячів української культури переслідували і карали.

У 1885 році в Одеському альманасі «Нива» було вперше надруковано два вірші та оповідання нашої землячки. Потрібно було мати мужність і громадянську позицію, щоби в умовах реакції, після вбивства народниками 4 березня 1881 року імператора Олександра II, подати до редакції твори українською мовою. Невдовзі, ольманах розпорядженням губернатора був конфіскований. Уже відомий на той час громадський діяч, літературний критик, член Львівської «Просвіти» Іван Франко, який пильно стежив за літературним процесом в Україні, відгукнувся сквиальною рецензією на дебют молодої письменниці.

У 1885 році Дніпрової Чайко оселяється в Херсоні, стає членом місцевої «Просвіти». Розпочинається новий період творчого життя. Вона пише вірші, оповідання, пробує свої сили в лібрето дитячих опер.

У 1886 році письменниця, переїхавши в Крим, створила поетичний цикл «Морські малинки». Свого часу він мав популярність, і його авторки стало відомим і знаним багатьом представником української культури.

Починаючи з 1887 року, письменниця дружила свої твори переважно у Львові. Вона знаходить постійну моральну підтримку Івана Франка та Михайла Павліка.

На 1880—1890-ті роки припадають найкращі поетичні та прозові твори Дніпрової Чайки, які засвідчили життєвий та літературний досвід. Як правило, її твори відзначаються високою моральністю,

ліричністю, літературною завершеністю і бездоганністю.

Поетеса звертається до краси людини та новокликаної природи і в цьому вбачає джерело творчості. Так, у вірші «Я вірую в красу» стверджує: «Я вірую в красу, краса і поклоняюсь, Одвіку в мирові вона керує всім, Ба щастя є краса, краса є також щастя, Немає розділу, немає краю їм».

Знана Дніпрової Чайко і як дитяча поетеса. Для дітей вона написала казки, вірші, лібрето дитячих опер. Довгі роки творчі зв'язки єднали нашу землячу з основоположником української музичної культури Миколою Лисенком. Саме на лібрето Дніпрової Чайки у 1888—1892 роках композитор створив дитячі опери «Коза-дереза», «Пан Коцкій» то «Зима і Весна». Вони протягом десятиліть із успіхом ідути не лише в театрі України, а й далеко за її межами, даючи радість дітям і дорослим.

Дніпрової Чайко майже все своє життя збирала і записувала усну народну творчість, зокрема пісні. Не стояла письменниця останньою і суспільно-політичного життя. За активну участю у Херсонській «Просвіті», за пропаганду рідного слова родини Василевських-Березіних була вислана в село Королівка Херсонської губернії тільки в кінці 1895 року змогла повернутися до Херсона.

Однією з перших Дніпрової Чайко відгукнулася на події Української національно-визвольної революції 1905—1907 років, написавши оповідання «Революціонер». У 1903—1905 роках вона була активним членом організації допомоги політичним в'язням, яка діяла в Херсоні. У 1904 році за пропаганду антиурядової

«націоналістичної» літератури, а також за власні твори антицарського спрямування письменницю було заарештовано. Після звільнення вона перебувала під негласним поліцейським наглядом.

У 1908 році Дніпрової Чайко переїжджає до Києва, стає активним членом осередку «Просвіти». Тут вона потрапляє в середовище близьких їй за світоглядом, переконаннями та культурою людей. Зав'язує тісні приятельські стосунки з М. Лисенком, М. Заньковецькою, О. Пчілкою.

Наступного року письменниця захворіла і змушена було іхати лікуватися на південь. В Одесі вона перебувала до 1911 року. Однак хвороба не відступала. Далися відзнаки арешт, постійні переїзди, нервова напруженість.

1914 рік — початок Першої світової війни — поетеса зустрічала тяжкохворою, прикутою до ліжка.

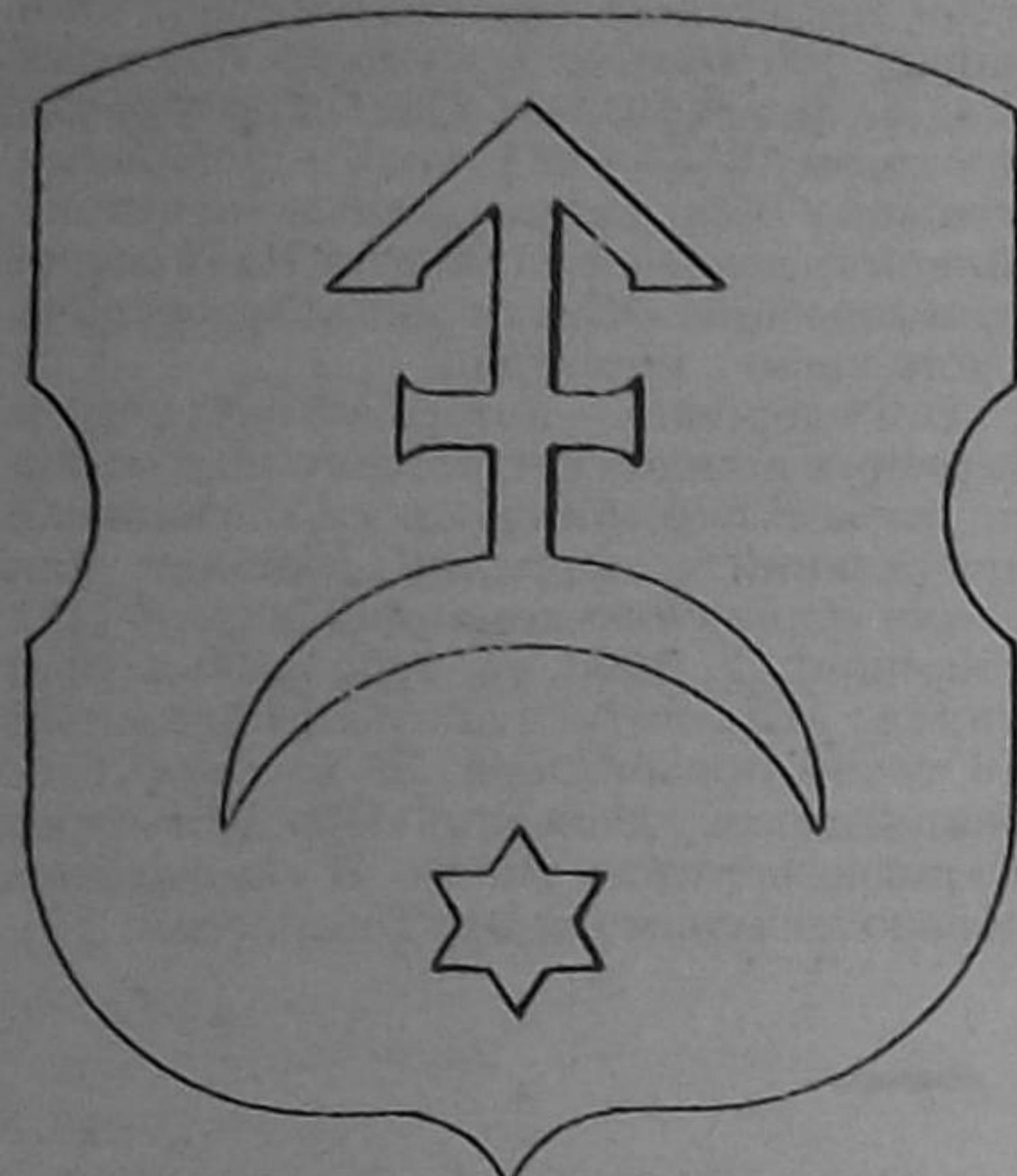
Протягом 1917—1925 років Дніпрової Чайко пише невеликі за обсягом дитячі твори. Друкуються дуже мало. Переїхавши до своєї доньки Оксани в село Германівку на Київщині, живе там до самої смерті. Свічо Дніпрової Чайко заслали 13 березня 1927 року. Похована вона у Києві на Бойківському кладовищі.

В одній із найкращих своїх новел «Кобза», присвяченій Миколі Лисенку, письменниця пророкує: «Час май настане і знов я устану на радість, на слову новому».

Гадаємо, що цей час настав. На слово нову України, в добу національно-культурного її відродження, в рік 130-річчя «Просвіти» не заївим буде нагадати землякам ім'я Дніпрової Чайки, людини-борця, якої в умовах царського режиму плекала духовність свого народу, боронила його мову, приможувала його культуру!

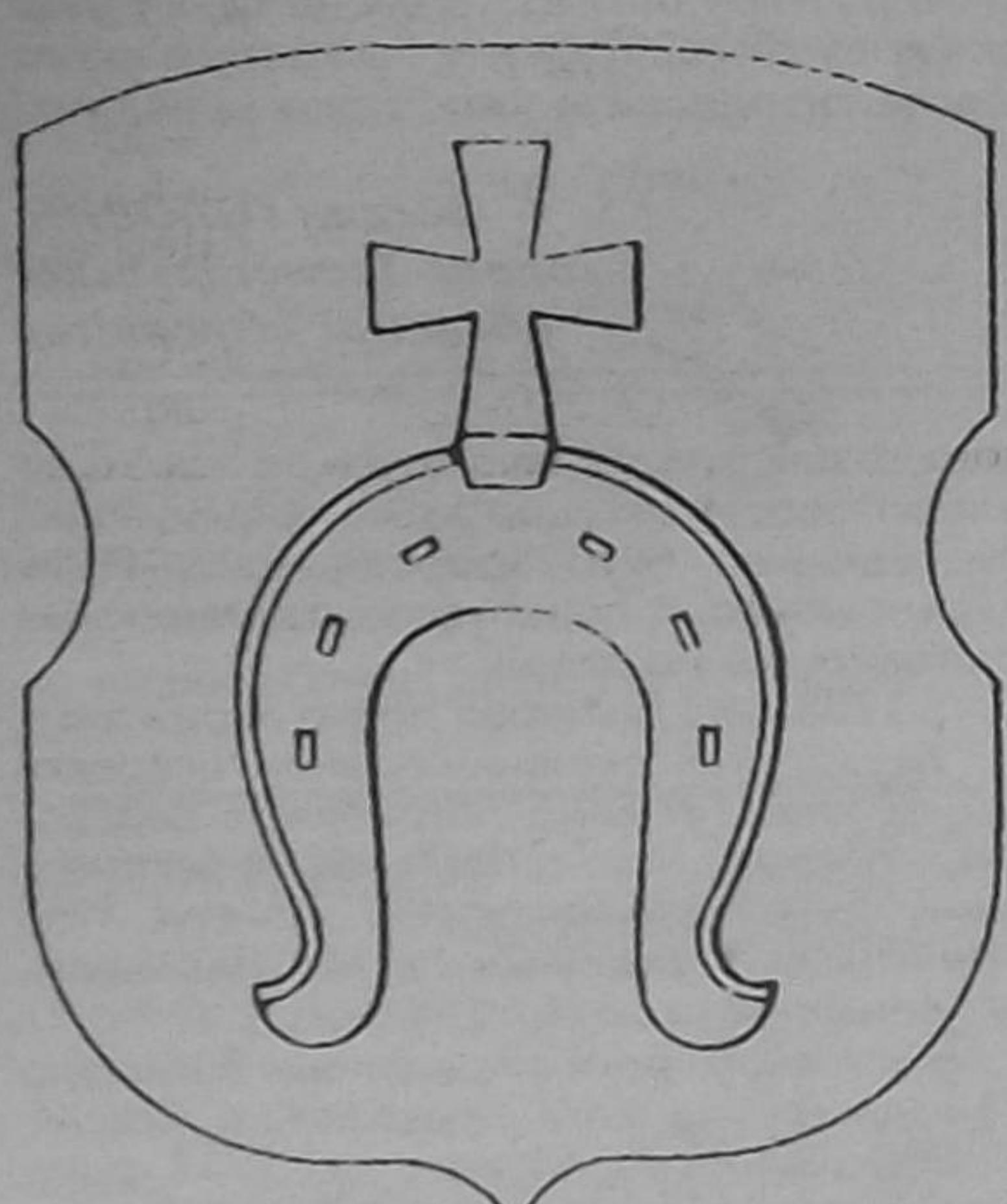
Леонід РЖЕЛЕЦЬКИЙ,
заступник голови Миколаївської
обласної організації Товариства
«Просвіта»

Продовження. Початок у ч. 7—11 за 1998 рік; ч. 1, 2 ц. р.

Під час пошукової роботи в Центральному державному історичному архіві України моя увагу привернули декілька фондів, які, за свідченням самих працівників архіву, ще мало розроблялися дослідниками. Серед документів цих фондів, зокрема, були актові книги волинських містечок — Берестечка, Ратного, Вижви, Мацієва, Олики... Одна з них особливо зацікавила мене — то була книга актів Миляновицького магістрату за 1586—1735 роки. Півтора століття, причому надзвичайно яскравих, насыщених історичними подіями, відбилися на пожовких, потріпаних, часом майже непрочитуваних сторінках цього документа...

Отже, Миляновицький магістрат. Сучасно-му читачеві, напевно, важко повірити: невже це невеличке село в Турійському районі Волині, якому навіть історичні довідники донедавно присвячували всього кілька рядків, було колись магістратським містом? Невже воно мало рівень самоврядування, який дорівнював великим воєводським і старостинським містам? Але документи є красномовнішими за наші сумніви...

Як згадував відомий український етнограф, уродженець чернігівського містечка Олишівки О. Шишакій-Ілліч, у 1854 році старожили його рідного містечка повідомляли, що Олишівку засновано 395 років тому. Звичайно, відомості ці не є безперечними, але цілком імовірно, що цю мальовничу оселю на Лівобережному Поліссі справді було засновано у XV столітті, коли в українських землях почала зароджуватися козаччина.

За переказами тих самих олишівських старожилів, у XV столітті на місці пізнього містечка існувало вісім хуторів. Народна пам'ять навіть донесла до наших часів їхні назви, хоч і, ймовірно, пізніше: Лебедівка, Бухарівка, Лапин Кут, Галузини, Учкурівка, Дзядків, Ігнатенів Кут та Ромасеві Верби. Згодом, очевидно, в середині або наприкінці XVI століття, ці хутори зрослися в одне велике поселення. Відомо принаймні, що на початку XVII століття в Олишівці вже існували фортеця та церква в ім'я широко шанованої в Україні святої — Великомучениці Варвари. Проте вже в 1610-х роках, можливо, в дні «смутного часу» — війни між Польщею та

Історія Ковельщини XVI століття — досить цікавий період у минулому Волині. Одне за одним у цьому лісистому краї з'являлися тоді невеликі міські поселення. Серед них і відомий з 1537 року Маців, і Вижва — нинішня Нова Вижва, відразунок чиїх літ починається з 1508 року, і, звичайно ж, Миляновичі — на той час іще містечко Милянове, вперше згадане в документах під 1540 роком.

Першим власником містечка став каїський підкоморій Петро Фальчевський

колишній велич православної віри, тепер припиненої польсько-литовською католицькою владою. Воюючи проти «польської варварії», князь заснував у сусідньому Ковелі школу, бравши до слов'янських перекладів творів Івана Золотоуста та Дамаскина, вів активне листування з Максимом Греком та князем Константином Острозьким.

Магдебурзьке право суттєво піднесло побутовий рівень містечка: так, уже в люстрації 1589 року Миляновичі згадувалися серед найвизначніших міст Володимирського повіту, поряд із Володимиром-Волинським, Каменем-Каширським, Ковелем, Вижвою, Турійськом. Записи в згадуваній уже актовій

Острозькі, Заславські, Вишневецькі, Четвертинські, що наводить також на думку про походження герба містечка з середовища згаданих «боярських» родин.

Лихою годиною для Миляновичів стали 1650-і роки — війна польського короля Яна Казимира зі шведами. Вже 1664 року містечко зубожіло настільки, що, за свідченням сучасників, потребувало поновлення самоврядності, але «через убозство своє привілею на магдебурзьке право в короля випросити не могло». Незважаючи на це, в Миляновичах продовжував діяти магістрат, виконувалися привілей та повинності, надані ще в середині XVI століття.

МИЛЯНОВИЧІ

(зі староукраїнських джерел відомий також як Хвальчевський), що 1550 року надав Миляновичам магдебурзьке право й устав. За цим уставом, що діяв іще на початку XVII століття, міщани мали платити власникові чинш по 45 літовських грошей. В уставі, зокрема, зазначалося, що що повинність мають виконувати «як християни, так і старозаконники», тобто євреї.

Тоді ж, у середині XVI століття, Фальчевські побудували в містечку замок, руїни та сліди якого були відомі ще навіть у XIX столітті. Було засновано й церкву — православне українське населення тоді помітно переважало в містечку.

Історія Миляновичів середини XVI століття була б неповною, якби ми не згадали незвичайного гостя, що оселився в містечку 1564 року. Це був московський боярин князь Андрій Курбський. Не бажаючи терпіти свавілля царя Івана Грозного, Курбський утік до літовських володінь, дістав від великого князя Ковельського староство й осів у Миляновичах, «утішаючись в книжних ділех і разуми височайших древніх мужей проходжа». Живучи в Ковельщині, Курбський прагнув своєю працею піднести

книзі звідчилі про те, що «магдебурзький суд» застосувався до всіх міщанських майнових та карних справ. Цікавою подробицею є те, що навіть після Люблінської та Берестейської унії Миляновицький магістрат вів акти староукраїнською книжною мовою, зберігаючи цю традицію аж до початку XVIII століття.

На 1616 рік у місті налічувалося 2 війтівських двори, 2 боярських (очевидно, малися на увазі православні шляхтичі — нащадки літовських бояр), 5 попівських та 106 міщанських. Трьома десятиліттями пізніше Миляновичі дістали й привілей на проведення тижневих торгів щопонеділка та трох ярмарок на рік — на Вознесіння, Святого Петра та Покрову. Власниками містечка, як і раніше, залишилися Фальчевські.

З першої половини XVII століття відомі й гербові печатки Миляновичів (найдавніша з них датується 1638 роком). Герб містечка, вміщений на цих печатках, очевидно, походить від самобутніх війтівських або інших міщанських знаків: він містить зображення перекинутого півмісяця, увінчаного наконечником стріли, під яким шестикутна зірка. Подібні герби мали, до речі, й українські княжі роди —

Протягом XVIII століття Миляновичі, як свідчить інший сучасник, «зберігали за собою лише звання містечка», за побутом більш нагадуючи звичайне село. За люстрацією 1789 року, воно мало, як і більш ніж півтора століття тому, лише 106 дворів, де мешкало 114 міщан. Може зникло в Миляновичах єврейське населення: «жидів немає взагалі, лише в'їзна корчма», — підкresлювала та сама люстрація. Не попішлася доля колишнього магістратського міста і в XIX столітті, коли польську королівську адміністрацію змінила російська царська і Миляновичі було заражовано до Ковельського повіту Волинської губернії...

Такою була сумна доля невеличкої оселі в волинському краї, в болотистих поліських землях. Але поміркуйте: чи лише сумною була ця доля? Хіба не знали Миляновичі величних, урочистих днів? Хіба загинув у колишньому містечку дух правдолюбця й книжника князя Курбського, дух магістратських радників, що вперто, не корячись монархам, списували актові книги словами рідної української мови, дух волелюбних і гордих міщан, що навіть у вбогу й неласкову годину «свіднували» в королів давні самоврядні права?

до Ніжинського, а з початку XIX століття — до Козелецького повіту Чернігівської губернії, разом із сусідніми Бобровицєю, Кобижчю та Новою Басанню, теж колишніми сотенними центрами. Рід сотників Шрамченків дістали дворянські права. Як і раніше, в Олишівці проводились торги та ярмарки, деякий час ішнували цехи. Як «козацьке» містечко Олишівка згадується навіть у довідниках 1850-х років.

Середуродженці містечка не найбільшу славу має згадуваний уже етнограф і краєнавець О. Шишакій-Ілліч. 1857 року він видав, зокрема, «Збірник малоросійських прислів'їв та приказок», зібраних переважно на Чернігівщині, а роком раніше опублікував деякі зі своїх фольклорних записів у «Записках о Южной Руси» Пантелеїмона Куліша. Крім того, 1854 року в Чернігові вийшла друком розвідка краєзнавця, присвячена його рідній оселі, — «Містечко Олишівка». Пробував свої сили він і як поет, пишучи переважно романтичні твори, стилізовани в дусі народних пісень. До речі, редактором неофіційної частини газети «Черніговские губернские ведомости» в 1850-х роках, коли ця газета друкувалася поезії О. Кониського, байки Л. Глібова, історичні розвідки Г. Милорадовича та О. Лазаревського, численні етнографічні матеріали, був саме О. Шишакій-Ілліч.

Такою була доля Олишівки — ще одного з десятків скромних українських козацьких містечок, які донесли до нас славу колишніх незламних вояовників-лицарів та їхніх провідників — гетьманів, полковників, сотників. У піснях, переказах, прислів'ях дійшла до наших днів ця слава. А невтомні збирачі цього великого народного скарбу, подібні до поета й краєзнавця О. Шишакій-Ілліча, відкривали його красу й велич усьому українському народові.

Володимир ПАНЧЕНКО,
асpirант кафедри архівознавства
Київського національного
університету імені Т. Шевченка

ОЛИШІВКА

Московським царством, фортецю в Олишівці було зруйновано. Для містечка почалися сумні роки занепаду. Навіть на карті України Гійома-Левассера де Боплана, що є чи не найточнішим відтворенням адміністративного ладу в Україні середини XVII століття, Олишівку не позначенено.

По-справжньому розвинулось містечко на Чернігівщині лише з приходом Хмельниччини. Українські козаки, одностайно відлукнувшись на волелюбні заклики «батька Хмеля чигиринського», засновували сотні новітів у найменших містечках Наддніпрянщини. Невідомо, чи стало Олишівка тоді сотенным центром (принаймні у реєстрах доби Богдана Хмельницького згадок про неї немає), але вже в документах 1665 року, коли гетьманська булава опинилася в руках Івана Брюховецького, Олишівська сотня фігурує постійно. Першим сотником у містечку став козак Іван Пригар. Цікаво, що останнім сотником в історії Олишівки, змушеним скласти клейноди 1781 року, після скасування козацької адміністрації в Лівобережжі, став саме його нащадок — Василь Пригар...

Як згадував відомий український етнограф, уродженець чернігівського містечка Олишівки О. Шишакій-Ілліч, у 1854 році старожили його рідного містечка повідомляли, що Олишівку засновано 395 років тому. Звичайно, відомості ці не є безперечними, але цілком імовірно, що цю мальовничу оселю на Лівобережному Поліссі справді було засновано у XV столітті, коли в українських землях почала зароджуватися козаччина.

За переказами тих самих олишівських старожилів, у XV столітті на місці пізнього містечка існувало вісім хуторів. Народна пам'ять навіть донесла до наших часів їхні назви, хоч і, ймовірно, пізніше: Лебедівка, Бухарівка, Лапин Кут, Галузини, Учкурівка, Дзядків, Ігнатенів Кут та Ромасеві Верби. Згодом, очевидно, в середині або наприкінці XVI століття, ці хутори зрослися в одне велике поселення. Відомо принаймні, що на початку XVII століття в Олишівці вже існували фортеця та церква в ім'я широко шанованої в Україні святої — Великомучениці Варвари. Проте вже в 1610-х роках, можливо, в дні «смутного часу» — війни між Польщею та

Олишівці став згадуваний уже Василь Пригар, місце городового отамана в містечку все одно посідав нащадок Шрамченків — Андрій. Олишівка доби Гетьманщини була характерним для Лівобережжя козацьким містечком. Тут діяли ратуша, сотенна канцелярія та духовне правління. Існували два цехи — ремісничий та крамарський. О. Шишакій-Ілліч навіть згадував, що значок одного з цих цехів, зроблений у вигляді козацького бунчука, зберігався в містечковій церкві ще навіть у середині XIX століття.

Про торговий побут містечка доби Гетьманщини коротко й лаконічно йшлося в топографічних описах кінця XVIII століття: «В містечку Олишівці: ярмарків буває на рік два, перший — травня дев'ятого, другий — листопада восьмого, і тривають по три дні; з'їжджаються на них купці з міст Козельця, Ніжина, Остраї та Чернігова, з дрібним крамом; бувають і торги один раз на тиждень, щопонеділка».

Як і інші сотенні містечка Гетьманщини, Олишівка мало свій самобутній герб.

Зображення його відоме, зокрема, з розмальованою півмісяцем, — перехрещені дві шаблі й меч, супроводжувані з боків двома зірками.

Пізніше, однак, герб змінився: так, на печатах олишівської сотенної канцелярії 1770-х років уже фігурує підкова, увінчана вгорі хрестом. Ймовірно, що така зміна символіки сталася з волі сотницького роду Шрамченків, в усіх варіантах родинного герба яких незмінно мальувалася підкова. Обидва олишівські герби є яскравими пам'ятками української козацької геральдики.

1782 року, з утворенням у колишній

Гетьманщині номінців, містечко було при-

писано до Березинськ

Степан Наливайко

Балти, слов'яни і п'ятеро синів царя Яєті

«Махабгарата» в одному з міфів розповідає про Врішапарвана, царя асурів (в індійській міфології старші брати богів-девів і їхні постійні супротивники). У Врішапарвана було донька Шармішта («Найсіромливіша»), а в його верховного жерца і найпершого радника Шукри — донька Девояні; вона виховувалася без матері, батько догоджав їй як міг, тому її зростала дівчина вередливо і себелюбно.

Якось після купання в лісовому озері між обома подругами спалахнула сварка — царівна в поспіху вдягла не своє сарі, а Девояні обурилася цим. Шармішта спересердя штовхнула її, та заточилася і впала в колодязь, на щастя, пересохли і засипані опалим листям. Перелякоана царівна втекла додому, а Девояні витягнув із колодязя Яєті, цар сусіднього царства, що саме половов неподалік і почув розплачливі крики дівчини. Шукра, батько Девояні, обурений вчинком Шармішти, хотів покинути царство, але Врішапарван ублагав його золишитися, побіцявиши покарати доньку так, як тільки він захоче. Девояні забажала, щоб царівно стала її довічною служницею і невдовзі вийшла заміж за свого рятівника, царя Яєті. Красуну ж царівну, щоб убезпечити себе від можливої суперниці й зойтих переживань, оселило в лісових нетрях. Проте під час полювання Яєті випадково набрів на хижку в лісовій глушині, де Шармішта в самотні марнувала свої невеселі дні. Жонатий цар і царівна покохали одне одного і потай від Девояні стали зустрічатися.

Час спливав, у Девояні від Яєті народилося двоє синів — Яду й Тұрвашу, а в Шармішти — троє: Ану, Друх'ю та Пуру. Але подвійне життя Яєті розкрилося, і тесть, на дочину вимогу, прокляв молодого ще зятя на довічну старість. Сказавши, втім, настанок, що знову зможе стати молодим, якщо котрійсь із п'яти синів погодиться взяти собі його старість, а натомість віддасть свою молодість. Лише Пуру, наймолодший син Шармішти, зважив на батькове прохання. Тисячу років Яєті вітшовся життям, а тоді повернув синові молодість і посадовив його на царський трон. Хоча царем традиційно годилося стоти найстаршому синові, від Девояні — Яду.

У цьому романтичному й повчальному міфі, який послужив темою для безлічі художніх, мистецьких і музичних творів, є кілька цікавих моментів. По-перше, імена п'яти братів, синів Яєті від Девояні й Шармішти тутожні називом так званих «п'яти ведійських племен» — яду, тұрвашу, ану, друх'ю та пуру, згадуваних інше в «Рігведі» — найдавнішій писемній пам'ятці стародавніх індійців, яка, по суті, є і найдавнішою пам'яткою всіх іndo-європейських народів. Вважається, що ведійські племена десь у II тис. до н. е. запишили свою праобразькіщину, яку багато хто розміщує і на теренах сучасної України, а деякі міфи «Рігведи», серед них і головний — про битву Індрі з Врішапарваном, складалися в межиріччі Дніпра й Південного Буга. Те, що цей міф разом із іменами головних персонажів зберігається в українських веснянках, щедрівках і казках, підтверджує таку думку.

По-друге, Яду, старший син Девояні та Яєті, став родоначальником племені, з якого походили Крішна та його старший брат Балавіра (Баладева, Баларама), землеробське божество. А слідів в Україні, пов'язаних із цими божествами, багато й досі на різних рівнях.

По-третє, ядови виявляють тотожність із ятвягами давньоруських літописів. Бо як індійські ядови на своє означення мають іще дві назви — свати й донави, так і ятвяги, що їх відносять до болтійських племен, і собі мають дів інші назви — судовити (судово) і дайнави. А така потрійна відповідність, з одного боку, не може бути випадковою, а з другого — засвідчує, що ведійські племена не всі почишли Україну, що частина їх лишилась і взяла участь в етногенезі болтійських та слов'янських народів, серед них і українського.

На Волині, Львівщині, Чернігівщині, в Білорусі й Польщі чимало назв типу Ятвяги, Ятвязь, Ятвіж тощо. З ядовів походив Шіні — могутній воїн, онук якого під час

вісімнадцятиденної війни, описаної в «Махабгараті», правив бойовою колісницею Крішни. Шіні започаткував рід, який за ним став називатися шайною. А на Волині є місцевість Шайно, побутує прізвище Шайнюк; у Польщі — Шайноха; таємні прізвища мов, зокрема, відомий польський історик Карл Шайноха (1818—1868).

Ім'я Крішна відбите у потишів як Кріш'я н. Для прикладу можна навести хоча б відомого дослідника латиських дайн (пісень) із цим ім'ям — Кріш'я Барон. В Україні же неподінок прізвища Крішень (саме таку форму божества подає «Велесова книга») та Крішненко. Дружину Крішни звали Рукміні, а в літовців поширене прізвище Рукмані. У свою чергу, батьком Рукміні був цар Бішмака — ім'я його тутожне українському прізвищу Бушмака. Батьком Девояні був жрець, тобто брахман Шукра, а в сучасних літовців досить часто прізвище Брахман. На українському терені слово брахман у формі рахман відбилося у фольклорі, фразеологізмах, прізвищах, назвах і навіть святах (Рахманський Великден). Села Рахмані та Гупала (одне з імен Крішни — Гопала) є на Волині.

З назвою волинського озера Пульмо перегукується давньоіндійський міф про красуну Пулому. Вона була заручена з іншим, коли мудрець-брахман Бргігу викрав її з батьківської оселі і привів до своєї

званих паломів — «пуломініх», «нашадків Пуломи». Вони — відгалуження дона в індуїстського епосу, отже, і ядові. Назва данави походить від імені асури Дану, пов'язаної з первісними водами і тутожній українській Дані. Сином Дану якраз і є Врітра — найголовніший і наймогутніший асур, битву якого з Індрою і досі зберігає український фольклор. А імена ведійської Дану й української Дані зберігають у своїх назвах річки Північного Причорномор'я — Дон, Донець, Дунай, Дністер, Дніпро.

Слід зазначити, що відомий український балтист Анатолій Непокупний, виходач з ареальних міркувань, а не з міфологічних, як ми, доходить того самого висновку, що назву волинського озера Пульмо слід пов'язувати саме з ятвягами (Непокупний, 144).

Міф про царя Яєті й п'ятьох його синів особливо цікавий тим, що назви п'яти ведійських племен, тутожні іменами п'яти синів Яєті, напрочуд перегукуються з назвами болтійських і слов'янських племен, які є в літописні часи компактно розміщувалися фактично поряд. Якщо ядови відповідають ятвягам, то по сусіству з ними жили туроці, яких можна співвіднести з ведійськими турошами. Інше ведійське плем'я — друх'ю — співвідноситься зі слов'янськими дреговичами, дрегвою. Пуру можливо співвіднести з полянами (санскр. пур) у тутожнім грецькому поль — «багато»; на індійському ґрунті слово пур у розвинулось в значення «усі», «плем'я», «народ». Причому в індійському міфі привертає увагу те, що Пуру протиставляється чотирьом своїм братам: він наймолодший, єдиний зважив на батькове прохання і віддав йому свою молодість, посів царський престол, хоча його мов постійністі найстарший брат, тобто Яду. Це перегукується з деякими фактами давньоруських літописів, де відчутне протиставлення полян іншим слов'янським племенам. На противагу, скажімо, дреговичам чи древлянам, полянам властива мирна й лагідна вдача, шанування батьків, вони мають шлюбний звичай, а не викрадають собі дружин на «бісівських ігрищах» тощо.

Напрошуються тут і скіфська паралель. В одній із легенд про походження скіфів Геродот у V ст. до н. е. мовить, що престол дістався наймолодшому з трьох синів Геракла й доньки ріки Борисфен (давня назва Дніпра). Античні автори, як правило, ототожнюють іншим слов'янським племенам. На противагу, скажімо, дреговичам чи древлянам, полянам властива мирна й лагідна вдача, шанування батьків, вони мають шлюбний звичай, а не викрадають собі дружин на «бісівських ігрищах» тощо.

Таким чином, міф про царя Яєті й п'ятьох його синів можна сприймати як підтвердження на міфологічному рівні болтійсько-слов'янської єдності, про яку стільки сперечуються історики й мовознавці. Справді-бо, матері у п'ятьох братів різні, але батько — спільній, причому він кшатрій, тобто походить із воїнського стану. Матері ж належать до різних соціальних верств: Девояні, мати Яду й Тұрвашу, — брахманка, тобто з вищого стану давньоіндійського суспільства, жрецького. А Шармішта, мати Ану, Друх'ю та Пуру, належить, як сам Яєті, до воїнського стану, другої з значущістю верств тогочасного суспільства. Саме між брахманами-жерцями й воїнами-кшатріями точилася постійна боротьба за верховну владу, на описі чого багатої давньоіндійського епосу, особливо «Махабгарата». Ясно ці два стани відбиті й на українському терені, як, до речі, й два інші — вайшів та шудрів. З чого й недвозначний висновок: як і індійці, предки сучасних українців знали чотиристановий суспільний поділ.

За соціальним статусом брахманка Девояні стоїть дещо вище від кшатрійки Шармішти. Та, з другого боку, шлюб брахманки з кшатрієм, як у випадку з Девояні та Яєті, не сквалють індійські приписи — пошилюнки мусять належати до одного суспільного стану. А шлюб брахманки з кшатрієм небажаний. І навпаки, шлюб Яєті й Шармішти природний і законний, попри наявність те, що обое не відбули належного весільного обряду: бо обое належать до одного стану.

Отже, виходить, що ведійські ану, друх'ю та пур — воїнські, кшатрійські племена, оскільки «Махабгарата» відносить батьків Ану, Друх'ю та Пуру до кшатріїв. А яду

турвошу — напівбрахманські-напівкшатрійські племена, оскільки в тій же «Махабгараті» батьком Яду і Тұрвашу є кшатрій, а мати — брахманка. Інакше кажучи, слов'янські племена — це воїнські, кшатрійські племена, а болтійські — напівкшатрійські-напівбрахманські, де необиякій вплив мали саме жерці. Очевидно, цим можна пояснити те, що саме болтійські племена найдовше опирилися прийняттю християнства і проти них здійснювали часті походи кіївські та галицько-волинські князі.

Бргігу, легендарний мудрець і чоловік Пули, доводився прадідом Яду й Тұрвашу по матері, їх, як мовить «Рігведа», Індра привів з далеких країн. Та ж «Рігведа» знає плем'я бргігу, воно згадується серед десяти арійських і неарійських племен, які воювали з царем-арієм Судасом і зазнали від нього поразки. Нині серед українців побутує прізвище Суда (а с (я особисто знаю молодого журналіста з таким прізвищем) і Судас (первісно — Судасюк) — його має, наприклад, автор книги «Штати Індії». Ім'я Суда (а із санскриту означає «Щедрий на пожертву») (богом).

Видотиний індійський мовознавець Суніті Кумар Чоттерджі (1890—1977), з ініціативи якого давньоукраїнська епічна пам'ятка «Слово о полку Ігоревім» побачила світ бенгальською мовою, вважає, що плем'я бргігу з основною масою індоєвропейців мігрувало до Малої Азії, де стало називатися бргіс або фрігес, тобто фрігіцями. Там частина їх лишилася з місцевим населенням, а частина вишила на пошуки нових територій [Чоттерджі, 51]. Страбон свідчить, що перед Троянською війною фрігіці прибули до Малої Азії із Фракії через кілька століть утвордилися тут як господарі Малої Азії. А фрігіці, як і фракіці, троянці, лідійці, каріці, етруски належали до тих званих іллірійських народів. Геродот пише, що фрігіці переселилися до Малої Азії з Балкан, разом з вірменами [Геродот, VII 73].

Згадка про фрігіців у зв'язці з вірменами цікава тим, що на зламі двох ер в історичній Вірменії жили значні індійські громади, особливо в Тароні (тепер у Туреччині). Саме з Тарону походить легенда про трьох братів з області Палунь — Куара, Мелтая і Хорено. Їх дедалі певніше зіставляють із літописною легендою про полянських князів Кія, Щеко і Хорива. Причому вірменська легенда містить уважну подробицю, відсутню в літописній легенді — батьками трьох братів вона називає двох індійських князів. І навіть подає їхні імена — Деметр та Гісане.

Непокупний — Непокупний А. П. Балто-севернослов'янські языкові зв'язки. — К., 1976.

Чоттерджі — Чоттерджі С. К. Введення в індоарійське языкоznання. — М., 1977.

Ілюстрації М. Пшінки

Іван Федоров та В. Стефановський.
«Апостол Лука». Гравюра до книги
«Апостол». 1574 р.

ДРУКАР КНИЖОК НЕВАЧЕНИХ

Один пам'ятник йому споруджено у Москві, другий — у Львові. На його могилі напис: «Друкар книг пред тым невиданных». Під плитою з цим написом знайшов вічний спочинок першодрукар Росії та України Іван Федоров. З того дня, коли його поховали, минуло чотири століття. Роки не зменшують, а збільшують його славу — винахідника, художника-гравера, страждальця і передусім великого гуманіста. Одного з тих синів Відродження, якими й досі пишається людство.

1564 року в Москві народилася перша друкована російська книга «Апостол» Івана Федорова. Він сам сконструював машину для друку, сам зробив літери, сам проілюстрував свого першістка. На фронтиспісі книжки — апостол Лука в обрамленні ренесансної триумфальної арки.

Здавалося б, міг сподіватися на славу і шану. Але московське духовництво стало підозрювати першого друкаря в усіх гріхах:

— Чи не єретик він?...
— Книжки чужоземні копіює...
— У католицькому університеті вчився, у Krakovi.

Івану Федорову загрожував арешт і діба. Він подався до Білорусі, де проживав митрополит Київський і чимало православного люду. Затим — Львів. Тут Федоров видає першу українську друковану книжку — той самий «Апостол» з портретом того таки Луки під тією ж триумфальною аркою. Але він і сам добре розумів, що перше видання трохи архаїчне. Адже у Європі переможно панує Ренесанс! І новий варіант гравюри «Апостол Лука» для нового видання Федоров доручає зробити львівському художнику Войцеху Стефановському, який використав у своїй роботі елементи галицького іконопису. Таке поєдання західно-ренесансних і місцевих форм нам уже знайоме: до нього вдавалися Андрійчина Многогрішний і невідомий ілюстратор «Пересопницького Євангелія».

У мандрах Федорова супроводжував його друг і помічник Мстиславець. Федоров не раз говорив йому: «Я хочу друкувати недорогі книжки для люду посполитого. Багато книжок. Але для цього потрібні кошти. І незалежність...»

Серед львівських ремісників у першодрукаря було багато недоброзичливців. І коли князь Костянтин Острозький-молодший запросив Федорова працювати в його маєтку, той погодився. Князь був меценатом і шанувальником культури і мистецтва.

В Острозькому замку Федоров видрукував Біблію слов'янською мовою, вперше у повному її обсязі. Титул цієї книги оздоблений ренесансною триумфальною аркою, в яку вкомпоновано довгу назву книги.

Князь Острозький глибоко шанував Івана Федорова,

призначив його ігуменом місцевого монастиря. Але той прагнув передусім бути незалежним.

Як і його великий попередник Леонардо да Вінчі, Федоров мріяв також створювати машини, закопився ідеєю багатоствольної мортири. Зі своїм проектом він подався спершу до Стефана Баторія, а відтак і до кайзера Рудольфа II. Та ба! Проект не зацікавив монархів. Вони хотіли бачити мортиру в дії. Та для цього у Федорова не було грошей.

У пам'яті нащадків Іван Федоров лишився друкарем книжок «пред тим невиданих».

ПРИСМЕРК ГУМАНІЗМУ

Світ прекрасного... Чільне місце у ньому посідають портрети художників XV—XVI століття. Ось два з них, створені на нашій землі.

Краків у жалобі. Помер Зигмунт II — останній Ягеллон. Польські, литовські, українські магнати заклопотані: треба обрати нового короля. На сеймі вирішили запросити на престол іноземця, який, не знаючи місцевих мов, не втрутатиметься у їхні магнатські справи.

Пощастило не одразу. Генріх Французький правив кілька місяців та знов подався до Парижа: запрагнув примирити католиків з гугенотами. Тоді на престол запросили уславленого полководця угорця Стефана Баторія.

Він вирушив до Кракова через Львів. Тут зупинився.

— Львів — діамант у Польській короні. Хочу оглянути місто, побесідувати з найпочеснішими його людьми, —

Ш. Богушович. Портрет Ю. Мнішека. 1610 р.

Дмитро Горбачов, Паола Утевська

ПОДОРОЖ У РЕНЕСАНС

Продовження. Початок у ч. 2 за 1999 р.

В. Стефановський. Портрет короля Стефана Баторія. 1576 р.

владно мовив новий король.

Серед львів'ян, представлених королю, був і місцевий художник Войцех Стефановський, той самий, який ілюстрував «Апостол» Івана Федорова.

— Ваша величність не відмовить мені позувати? — спітав Стефановський при зустрічі.

Його величність не відмовив.

Щойно Стефановський закінчив роботу, як до львівського живописного цеху, що об'єднував художників, поспівалися замовлення на копії королівського

портрета. Хто прагнув прикрасити ним свою торговельну кінтору, а хто поповнити колекцію картин у фамільному маєтку.

Портрет зберігся до наших часів. Нині його можна побачити у Львівському історичному музеї.

Король зображеній величним планом. Одежа робить його справжнім богатирем. За модою тих часів чоловіки носили одяг на ваті або на каркасі.

На Стефанові громіздкий кунтуш з великим коміром. Обличчя мужнє, навіть грубувате. Художник не вдавався до лестощів. Його Стефан Баторій — не красень, не елегантний кавалер, а воїн, солдат. На його обличчі — сліди виграних битв і довгих роздумів. Очі втомлені, але спокійні. Вуста міцно стулена. Якщо король заговорить, то це будуть не пусті слова, не раптовий спалах емоцій. Він не даст іїволі — завжди розсудливий і справедливий. Гуманісти вважали, що саме таким і повинен бути можновладець.

На портреті немає атрибутів, які б засвідчували належність короля до тієї чи іншої віри. Адже він прийняв корону держави, яка об'єднувала і католиків, і православних, і протестантів. Гуманісти напачували монархів: податки платять однаково всі, отже, будьте однаково справедливі до всіх, незалежно від того, яку віру вони сповідують.

Марно сподівалися магнати, що Баторій не втрутатиметься у справи «Речі Посполитої двох народів». Король швидко збагнув, що не лише поляки і литовці потрібні йому для війни з Іваном Грозним. Третій народ — русини — мають своє власне військо — Запорізьку Січ. І Стефан перший із польських королів офіційно визнав Січ. За його указом Україну поділили на військові округи — полки. Гетьманом над козаками став Богдан Розинський.

Портрет Стефана Баторія написаний у традиціях нідерландського реалізму. Войцех Стефановський міг зустрічатися з нідерландськими художниками, які в ту пору тікали від переслідувань герцога Альби у Польщу та Україну.

Другий портрет належить пензлеві львівського портретиста Шимона Богушовича. Він був придворним Юрія Мнішка, батька тієї самої Марини Мнішк, яка, мріючи про корону Московської цариці, спершу стала дружиною Лжедмітря I, а після його смерті — Лжедмітря II «тушинського злодія».

Разом з дочкою Юрій Мнішок прибув до Москви. Заради високого становища — ще б пак — російська цариця! — примусив дочку змінити віру, перейти з католицтва на православ'я, визнав Григорія Отреп'єва «сином» Грозного. Авантюра закінчилась для всіх трагічно.

У російських мандрах Мнішків супроводжував художник Шимон Богушович. У зеніті слави, коли доля, здається, усміхалась йому, Юрій Мнішок замовляє Богушовичу свій портрет.

На портреті вловлюємо риси тіціанівського стилю — монументальність, важкуватість темнуватого кольору, самовпевненість. Усі ознаки Ренесансу. Але куди поділася ренесансна рівновага світих кольорів? Темні барви одягу і тла дисонують з червоною драпіровкою. А одутле обличчя на цьому тлі здається знекровленим. В очах закам'янів перелік, вся постать напруженна, наче перед небезпекою. Як він несхожий на благородно стриманих, вольових і водночас інтелектуально розкучих герої італійських художників!

Життя руйнувало підвалини гуманізму, виявляючи хибність владолюбства, заснованого на моральній нерозбірливості...

Портрет Роксолани (Насті Лісовської). XVI ст.

А ТЕПЕР — ЩЕ ПРО ОДНУ ЖІНКУ

Султан Сулейман Пишний вважав себе володарем половини світу. І був не від того, щоб завоювати і другу. Та для дипломатів багатьох країн не було секретом, що найважливіші державні справи вирішує не султан, а його дружина Роксолана. Справжнє ім'я її — Настя Лісовська, попівна з міста Рогатина. Взята в полон татарами, потрапила до гарему Сулейманового й стала найулюбленішою дружиною. З Італії до Стамбула викликала вона архітекторів для будівництва ренесансового палацу Хасекі. Всілід за нею й інші вельможі почали будувати собі житла у новому стилі.

Венеціанець Белліні подався до Туреччини, аби намалювати гордовиту султаншу з натури. Потім сей портрет у копіях і репродукціях потрапляв до картинних

Я. Пфістер (імовірно). Скульптурний надгробок К. Даниловича. Близько 1580 р.

галерей Європи. Хтось із львівських збирачів живопису, начитавши, певно, дивовижних історій про потуречену

землячку, замовив її портрет у тюрбані, перемальований з гравюри. Зображення великим планом, спокійна до самовпевненості, та жінка справляє враження людини з твердим характером. Була владолюбною. Зачарований Роксоланою, султан дарував їй усе, прощав навіть найтяжчі гріхи. За її наказом стратив власного сина — суперника дитини Роксолани. Вінценосне подружжя не вельми дбало про моральні чесноти: доба Ренесансу при всій її високій естетиці хворіла на аморальність. Коли шукаєш тільки вигід і наспод — уже не до моралі.

...Теорії гуманістів вочевидь розбігалися з практикою. Замість жити у злагоді європейці розбраталися наприкінці XVI сторіччя. Свра між католиками і протестантами вилилась у різанину. Заклики гуманістів до гедоністичних радощів спровокували вибух пияцтва і розпусти.

ОСТАННІЙ СПЛЕСК РЕНЕСАНСУ

Костянтин Острозький-молодший був нечуваним багатієм: київський воєвода, депутат сейму, власник багатотисячного війська. Серед його приятелів — князь Курбський (той самий, який утік від Івана Грозного), видатний полководець, політичний діяч і публіцист Мелетій Смотрицький — поет і вчений, першодрукар Іван Федоров.

Батько Костянтина Острозького був похований у Києві, в Успенському соборі Печерської лаври. Синові здавалося, що невеликий хрест на могилі надто скромний, не засвідчує глибокоїшані до батькової пам'яті.

Київський воєвода бував у великих містах Європи і бачив лише ренесансні монументи на могилах видатних осіб. Тому й вирішив замовити скульптурний надгробок на зразок надгробка Медічі роботи Мікеланджело.

Артіль скульпторів витесала з рожевого мармуру фігуру лицаря — небіжчика був коронним гетьманом війська Литовського. Він лежить, спираючись на шолом, у позі античного героя, як на фронтонах грецьких храмів. Від спокійного обличчя не від смertю. Це стан глибокої задуми, як тоді казали, «Платонів-сон». Від Печерської лаври до Замкової гори, де височіла резиденція київського воєводи, — неблизький шлях. Князь, побувавши на могилі батька, повертається додому верхи. Наодинці думалось: «Заманулося мені, — щоб батьків надгробок схожий був на могилу Медічі... Медічі... Освічені монархи, меценати, шанувальники мистецтва, а живцем спалили Савонаролу... Та хіба вони одні?

Родина Борджія — кубло розбійників, жорстоких, безсоромних... А Лодовіко Моро? Теж мені гуманіст... Оспіував радощі життя, а що з того вийшло? Одна розпуста... Мав рацио наш стойк Оріховський-Роксолан, коли казав: «Уникай бенкетів. З дівчатами, музикою будь стриманий. Не бійся труднощів і страху — цих двох найкращих учителів юності. Потяг до Венери відбирає у молоді всі інші відчуття зору, слуху, нюху і смаку, забирає почуття сорому. Похіливий державець, подібно до Дідона, занедбув державні справи, пиячий, як Нерон. Нехтує грубу силу, зневажай багатства, жадобу до панування, нещиріу справедливість».

Нещодавно князь Острозький одержав листа від Івана Вишенського, в якому той нищівно викривав розпусту гуманістів: «іще єси м'ясоїд, куроїд, салоїд, іще єси м'ягкоспал, подушкоспал, периноспал, іще єси тілоплюбитель, кровопрагнитель...»

Скульптурний портрет київського воєводи Адама Киселя. XVII ст.

Картав він і залишки язичництва в Україні. Він вимагає від воєводи і його війська: «Пироги и яйца надробные — отмените. Купала на Іванов день — утопите и огненные скакання отсеките...»

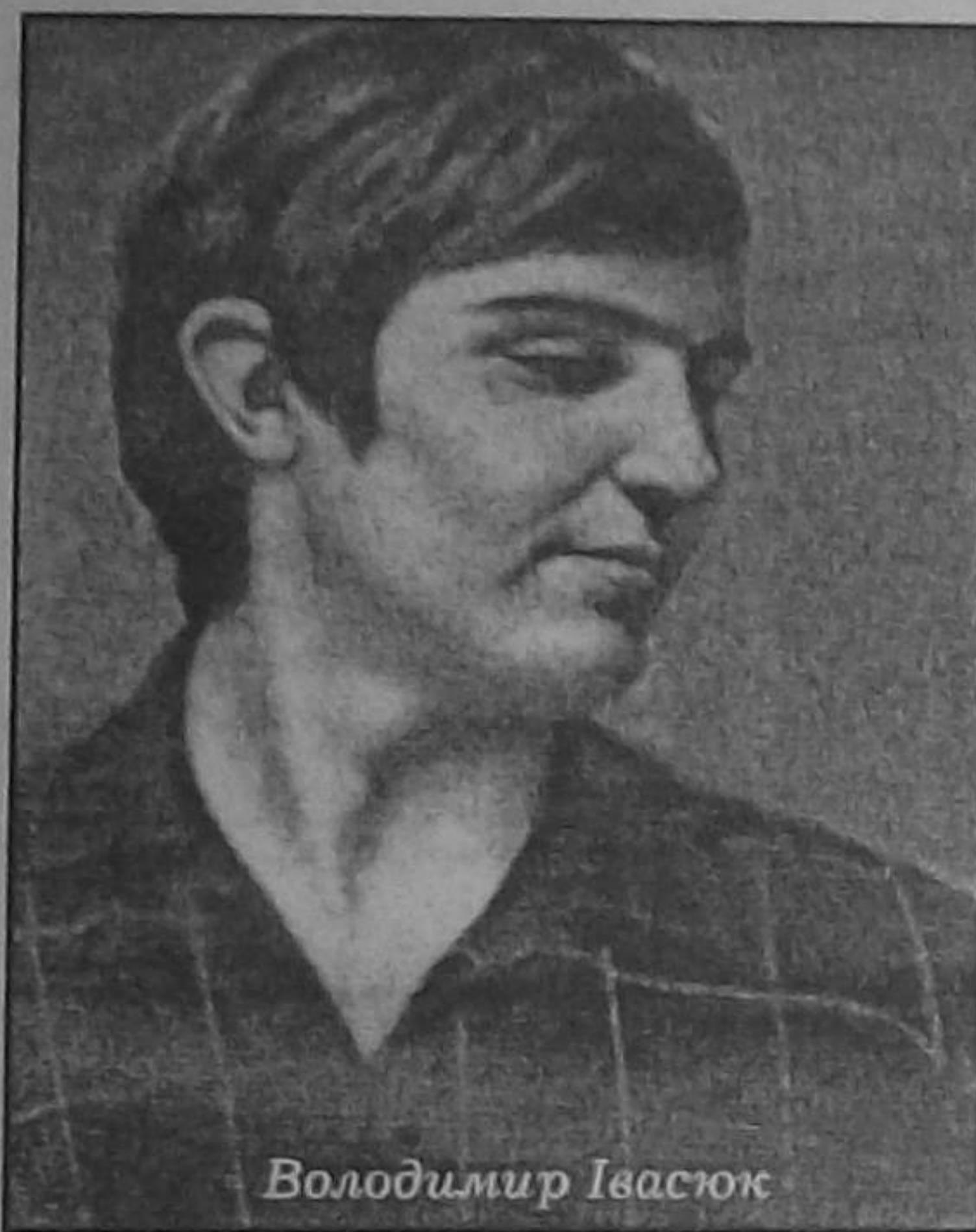
Князь усміхється: «Дивні люди, ці письменники. Вишенський хоче, щоб і спідів від язичництва не залишилося, а Себастьян Кленович — навпаки, оспіує наші обряди. Як гарно написав про ворожіння... Та й Київ мій уславив: «Знайте всі люди, що Київ на Чорній Русі значить стільки, скільки для всіх християн Рим стародавній колись...»

Наставав кінець ілюзіям. Замість вимріяної гуманістами віротерпимості на Україні посунула католицька експансія. Частину православних вдалося намовити на унію з папою римським. І з цим нічого не міг віднати навіть воєвода Київський зі своїм багатотисячним військом. Як би жахнувся князь Острозький, ревний захисник православ'я, якби йому сказали, що нащадки його роду, як і роду Вишневецьких, стануть католиками і воюватимуть з козаками Богдана Хмельницького.

Гармонійна особистість, вимріяна гуманістами, виявилася утопією, міфом. В Європі знову заговорили про християнську мораль, у якій «Господь гордим протистояє, смиренним же дає благодать» (слова Григорія Сковороди). Надходила доба богобоязливого бароко. Очі і серця знову звернулися до Отця Небесного.

Скульптурний надгробок К. Острозького-старшого з Києво-Печерської лаври. Кінець XVI ст.

Володимир Івасюк

Є в цьому назагал недосконалому світі люди-метеори, пришельці світих галактик. Спалахнувши на земному видноколі, віддавши частку тепла і світла братам-землянам, вони продовжують свою невтомну путь у вищих вимірах. А в небі, в якому пролетіли, назавжди залишається світла смуга і... незгасний слід туги за тим, що гостювали тут недово.

Що ж таке для митця вік завдовжки у тридцять літ? І багато, і мало. Згадаймо спалахи й молодших геніїв у світовому небі: Артур Рембо і Льотреамон, Раймон Радір і Новаліс, Обрі Бердслей і... Як мало було відміяно часу іхньому талантові, а як багато зроблено: іншим із сивочоле довголіття непосильно осягнути осягнене ними.

Володимир Івасюк теж зостається у когорті вічно молодих геніїв. Бо життя його — як спалах, в самому його серці — діамантове сяйво пісень. А чи третміння гнатика купальської квітки, цвітіння якої можна уздріти лише витонченим духовним зором. Цим зором уразливий буковинський юнак був наділений словна...

Як трепетно лягають на біlosніжність паперу слова! Кожен знак, кожна титла випромінюються нотою, звуком, мелодією.

Весна... В уяві наших предків — це надзвичайно вродлива струнка дівчина у вишиваці, вінка та барвистих стрічках, яка живе у далекім Вирі і з першим пробудженням природи спускається на Землю, щоб нести людям тепло, квіти, дослії та хохляні.

— Весна, весна — днем красна,
Що ти нам, весно, причесла?
— Я вам принесла літечко,
Ще ї зелене житечко...

С. Килимник відносить такі веснянки до старовинних, із часів родинного побуту. В них описано природний розподіл праці поміж усіма членами родини.

Витоки веснянкої обрядовості сягають часів язичництва. З приводу цього Б. Грінченко писав: «Весна, пробудження природи супроводжується у малоросіян великою кількістю пісень, що називаються веснянками, хороводними іграми, які є залишками давніх свят в честь весни і сонця».

Перші веснянки-гаївки є синкретичними — в них поєднані співи й рух, слова й дію, пісню й танок. Це, за словами І. Франка, «колективний вибух почуттів», «збріна імпровізації», спрямовані на те, щоби розбудити енергію, силу природи і людини до нового життя. Яскравим відблиском дохристиянського обожнювання природи виступають у цих веснянках персоніфікації явищ, міфологічні уявлення про неї:

Ягілька, глиячка,
Ягільова дочка
Установила ранесенько,
Умівалася блесенько...

Тут уособлено образ ягільочки, уявлюваної в постаті дівчини. Можна згадати, що коло дівчат, які рухаються, символізує сонце, а дівчина-ягільочка всередині — весну, що пробудилася зі сну. Взагалі на честь весняного сонця, відродження його сили відбувається багато різних магічних дій. Це і обряд вінкодія, і хороводне коло, і

...ПІДІЖДЯ БУДЕ ПОМОЖ ЖАЕ

4 березня геніальному композиторі, авторові нетлінних пісень шедеврів, талановитому поетові, основоположникові сучасної молодіжної естради Володимирові Івасюку виповнилося б п'ятдесят. А двадцять років тому він відійшов у погоже весняне Українське Небо, залишивши нам у спадок полум'яні квіти своєї душі — післі...

дію. «Пісню ту візьму собі на спомин, Пісня буде поміж нас...»

Буде! Її підхоплюють із уст в уста... У срібних чаши душ виграє вона янтарними крапелінами молодого вина — не пролити б. «Ти признайся мені, звідки в тебе ті чари?» — Пісне!

Просториться вона від маленького затишного Кіцманя на всі земні широти. Підхоплюється Львовом. Відлунує в Києві. Чарує Одесу. Хвилює Донецьк... і відгомоном золотим лунає в Оттаві і Мельбурні, Нью-Йорку й Буенос-Айресі... і вже, диви, й полонить далеку Країну народження сонця Японію...

Пісня — геніальна — не відає кордонів і шириться світами без жодних віз...

А були й такі — чого правду тайти? — хто хотів одягти на неї, на Пісню, гамівну сорочку. Бо вічним кротам світло ой як ріже їхні незрячі спілупці очиц. От і снують вони довкола себе свою чорну павутину. Одні — у піснявих вежах КГБ на вулиці Дзержинського у Львові, інші — в понурих кагебешніх катакомбах вулиці Володимира Кульчицького у Києві, треті — ще деїнде... Для них один закон: нема людини — нема й проблем.. Лише одне їм не під силу — убити пісню у душі...

Шпигунське око — о часи, о звичай! — прописане уже в уміснях вічного спочинку людини. Личаків. Львів. 1979-й. Світі на свіжій могилі. Море квітів. І пісні Івасюка,

як свічі, — в головах. Хто тут сміє співати? — у чорний спис... Рука вандала не гребе нічим, кощунствує. Руйнує символи всенародної шанси, виказаної Співцеві. Зазвичай, уночі: такий закон крота. А сонце сходить — знову. І знову з'являються свіжі квіти. І знову людно на могилі: такий закон світла. Зловити б ім пісню й укинути за грati, — та кротам до неба — зас! «Вперед, кроти, до світлої мети!». Сконали. Пітня погинула їх. А пісня живе. Во вийшла з серця, яке володіло тим, що не вмирає, — іскрою бессмертя...

...«Пісня буде поміж нас...»

І не мають, відай, рації ті, хто завжди чимось незадоволений: ось, мовляв, зарясіло пам'ятниками митцеві! Це ж потрібно не йому. Це потрібно живим як нагадування: шануймо при житті таких людей. Оберігаймо їх як скарб неоцінений. Бо вони — наше світло у світ. Бо вони — наше світло для світу...

І сто разів мав, напевне, рація покійний батько композитора, письменник Михайло Івасюк, що не слід шукати призвідців (а чи виконавців?) загибелі сина. Бо доконечно відав, що є суд вищий од земного, де судді непідкупні судять за вищими законами справедливості. Саме вони й надали митця, його сина, бессмертним у народі.

І нова Україна тепер ушановує свого сина... З його іменем пов'язаний найпопу-

В. Івасюк із сестрою Галиною

лярніший пісенний фестиваль «Червона рута». Його пісні співають найпопулярніші українські співаки. На батьківщині композитора у Кіцмані відлито з бронзи його полум'яну постать — з царівною музичних інструментів скрипкою біля серця, а в колишнього його квартиру в Чернівцях відкрито експозицію меморіального музею. Віриться, що незабаром ряснішим буде й урожай записів його пісень на платівках і дисках, а поезія поета Івасюка наївшака-нішими томиками прикрасить книжкові полици вітчизняних бібліотек... Усе буде неодмінно. Бо він, як люблячий син, зробив для своєї України стільки, що й осягнути думкою важко. Тож і заслужив на гідне, почесне місце у її пантеоні бессмертних.

Допоки житиме його Вітчизна, він житиме у ній — своєю піснею і словом. І його «пісня буде поміж нас», допоки світ! Но є таки в цьому назагал недосконалому світі люди-метеори, що залишають по собі у небі людства свій нетанучий незгасний слід, який світитиме і людям і вікам.

Володимир ГЕРМАН

БЛАГОСЛОВИ, МАТИ, ВЕСНУ ЗАКЛІКАТИ...

водіння кривого танцю. Кривий танець символізує і безконечний рух сонця, і безконечність руху людського життя (народження, життя і смерть). Усе тече без упину й без кінця, і людина намагається знайти кінець тому «кривому танцю»:

А «кривому танцю»
Та нема йому кінця.

Треба його виводити,
Кінець йому знаходить...

Рядки «то вгору, то в долину, то в рожу, то в калину» мають глибокий філософський зміст: сонце по небу що сходить, іде вверх, іде вниз — заходить; і людське життя — народження, життя, повне сил, іде вгору, то воно знижується, заходить — умирає людина; рожа вважається символом народження, а калина — розлучки. Існує народна приказка: «Народжується з рожі, відходить у калину».

Деякі рядки з «Кривого танцю» зустрічаються і в гайці «Вербова дощечка», яка також зберігає риси анімістичного дохристиянського світогляду.

Ця гайка мала обрядово-магічне значення — наспівати дівчині жениха, напрочири весілля, родинне щастя.

Вербова дощечка, на якій дівчина виглядає собі милого, зберігає, за словами О. Потебні, символічне значення чарівного

мосту — переходу від дівочого життя до родинного. О. Потебня допускає також, що в основі цього значення — міст — лежить ще давніше, міфологічне значення неба, що по ньому ходить сонце. Відгомін обожнювання природи простижується в деяких піснях, що супроводжують гру-танок «У Шума».

М. Грушевський вважав, що «Шум» символізує розбуджену космічну енергію, а всі інші «жартівліві пародійні рими» з'явилися значно пізніше, коли «хоровід з'їїв» на просту забаву».

У «Короткому словнику давньоукраїнської міфології» С. Плачиди знаходимо таке пояснення «Шуму»: «Зелений Шум — допідгідістичний образ-тотем прототукаріонів. Уособлював розкілту природу, окрема Славуту (Дніпро), що пробуджується на весні. Святкування Зеленою Шуму відбувалось за найбільшого розкілту весни, під час цвітіння дерев». М. Максимович також вбачав у «Шумі» Дніпрову воду: «Так в цім зеленому шумі дівчат озівсьть Дніпро, що вдягається в зелені своїх лугів і островів, що шумить у весняній повені своїй і дає тоді повну вільготу рибальству».

Цікаво, що за часів первісної культури слова «ліс» не було, а був «шум». Така наскільки зберігається і сьогодні вдалех

південнослов'янських народів, окрім сербів, болгар.

Можна здогадуватись, що основою метою першого «Зеленого Шуму» було заворожування весняного лісу, листя на деревах, трави, шум зеленої весни.

Віра в магічну силу слова і дії є основою старовинних хороводно-ігрових танців та веснянок землеробської тематики. Зображення бажаного за дійсне мало напрочири, зачарувати майбутній урожай.

Орел поле ізраєв
Ta пшениці настява,
Крілечками заволочив,
A дріб дощик примочив.

Роди, Боже, пшеницю
I всяку пашнюцю.

З давніх-давніх відомий також обряд чарувального характеру — «збирна каща». Як починаються веснянки, то в перший раз варяять горщик каши, виносять на вулицю, закопують або приносять його колком. Още до цього звичається пісня:

Закопали горщик каши,
Ще й колком прибили,
Щоб на нашу на улицю
Парубки ходили.

Учені вважають, що таким чином у давні часи робилася жертва матері-землі, яка повинна була благословити молодь на нове життя, на ховання.

Тож уклонимося і мі рідній матері-землі, згадаймо весняні пісні наших далеких підприємств, щоб закликати весну, а з нею добробут, злагоду, любов...

Благослови, мати,
Весну закликати!
Весну закликати,
Зиму проводжати!
Зимоночка в возочку,
Літчеко в човночку.

Лідія КОЗАР

Адреса «Слова Просвіти»: 252001, Київ-1,
затулок Музейний, 8. Всеукраїнське товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30

Індекс 30617. Зам. № 0331203

Наклад 3000

Видрукувано з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»

«Слово Просвіти»
Засновник — Всеукраїнське
товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка.
РЕєстраційне свідоцтво
№ 1007 від 16.03.1993 р.
Головний редактор
Любов Голота

Шеф-редактор Павло Мовчан
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян,
А. Журавський, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук

Редакція листувань з читачами тільки на
сторінках газет і надіслані рукописи не повертає.
Залишає за собою право редагування та скорочення
текстів.

Комп'ютерна верстка — Ірина Шевчук